

Nr 103

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen m. m.; given Stockholms slott den 11 mars 1960.

Under åberopande av bilagda i statsrådet förda protokoll över justitiedepartementsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen; samt
- 2) lag om ändrad lydelse av 26 och 60 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253).

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
enligt Dess nådiga beslut:

BERTIL

Herman Kling

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås vissa ändringar i vallagstiftningen, avsedda att tillämpas redan vid årets andrakammarval.

Mest genomgripande är förslaget att kravet på röstlängdsutdrag vid röstning inför särskilda röstmottagare skall slopas, t. v. dock endast vid andra kammarvalen. Röstlängdsutdragen skall ersättas av de s. k. röstkort, vilka f. n. brukar utsändas av ett stort antal valnämnder. Enligt förslaget avses utsändandet av röstkort skola bli obligatoriskt. Röstningen tänkes i huvudsak skola gå till på så sätt — det är framför allt röstning på postanstalt det här gäller — att väljaren inställer sig personligen hos röstmottagaren, varvid han skall förete sitt röstkort. Samtidigt skall han avlämna ett ytterkuvert, på vilket han överfört vissa uppgifter från röstkortet samt inför röstmottagaren tecknat sitt namn. Väljaren erhåller därefter ett vanligt valkuvert, i vilket han på avskild plats i röstningslokalen inlägger sin valsedel. Sedan valkuvertet tillslutits överlämnar han detsamma till röstmottagaren. Denne mottager kuvertet och inlägger det därpå i ytterkuvertet.

Propositionen innehåller vidare förslag att röstsedlar skall kunna utläggas i anslutning till vallokalen eller i själva vallokalen samt att äktamakeupert och de ytterkuvert, vilka enligt förslaget skall användas vid röstning inför särskilda röstmottagare, skall på statsverkets bekostnad tillhandahållas politiskt parti, som är representerat i riksdagen.

Förslag
till
Lag
angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796)
om val till riksdagen

Härigenom förordnas, att i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen skall införas en ny paragraf, betecknad 55 a §, av nedan angivna innehåll samt att 58, 60, 71, 73, 74, 77, 95 och 96 §§ samma lag¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

55 a §.

Då val i hela riket till andra kammaren skall förrättas, skall, i den mån icke Konungen annorledes förordnar, för envar i röstlängden som röstberättigad vid valet upptagen person genom valnämndens eller magistratens försorg upprättas röstkort, utvisande den röstberättigades namn, yrke eller titel, det valdistrikt den röstberättigade tillhör, dagen för valet samt den Konungens befallningshavande, som skall verkställa röstsammanräkning för den valkrets den röstberättigade tillhör.

Röstkortet skola senast å tjugofemte dagen före valdagen med posten översändas till de röstberättigade.

Då annat val till andra kammaren än i första stycket sägs skall förrättas eller då röstkort förkommit, icke utsänts eller ej kommit den röstberättigade till handa, äger röstberättigad efter därom gjord framställning erhålla röstkort. Röstberättigad, som avses i 70 § 2 eller 3 mom., äger, in-

¹ Senaste lydelse, se beträffande 58 § SFS 1927: 159, beträffande 60, 77, 95 och 96 §§ SFS 1944: 84, beträffande 71 och 73 §§ SFS 1956: 299 samt beträffande 74 § SFS 1957: 159.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

nan röstkortet blivit på sätt ovan i andra stycket sägs översända till de röstberättigade, efter framställning erhålla röstkort.

Framställning om erhållande av röstkort skall göras skriftligen eller muntligen till valnämnden eller magistraten. Vid framställningen skall uppgivas den röstberättigades fullständiga namn och födelsetid samt hemvist i den ort, där han är uppförd i röstlängd. Där så begäres skall röstkortet med posten tillställas den röstberättigade. Möter för upprättande av röstkort hinder, som icke omedelbart kan delgivas sökanden, skall meddelande med angivande av hindrets art ofördröjligen översändas till honom.

Röstkort må ej utlämnas före det röstlängden blivit, på sätt i 45 § sista stycket sägs, underskriven eller försedd med intyg, att anmärkning mot densamma ej inom behörig tid framställt, ej heller senare än dagen före valdagen. Röstkort som utfärdats för visst val må användas vid val, som hålles därefter, såframt röstlängden alltjämt länder till efterrättelse.

Närmare föreskrifter i avseende å röstkortens upprättande meddelas av Konungen.

58 §.

Valet skall börja klockan nio förmiddagen och fortgå till klockan tre eftermiddagen samt därefter fortsättas å landet från klockan fem till klockan åtta och i stad från klockan fem till klockan nio eftermiddagen; dock att, där högmässogudstjänst å valdagen hålles i den församling, till vilken valdistriktet hör, uppehåll göres för den tid gudstjänsten pågår.

Valet skall pågå mellan klockan åtta förmiddagen och klockan tre eftermiddagen samt mellan klockan fem och klockan nio eftermiddagen; dock att, där högmässogudstjänst å valdagen hålles i den församling, till vilken valdistriktet hör, uppehåll göres för den tid gudstjänsten pågår.

Där å — — — — — sju eftermiddagen.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

60 §.

Vid valförrättningen — — — — — i 96 §.

Blanketter till valsedlar skola tillhandahållas i vallokalen.

Blanketter till valsedlar skola tillhandahållas i vallokalen. *Särskilt utrymme, där valsedlar kunna utläggas, skall finnas anordnat antingen i anslutning till vallokalen eller, om så ej lämpligen kan ske, i denna.*

I vallokalen — — — — — kunna iakttagas.

Vid valet — — — — — är tom.

71 §.

1. Väljare, som avlämnar valsedel enligt 70 §, skall innehava för sådant ändamål utfärdat utdrag ur röstlängden i det valdistrikt han tillhör, utvisande att han där är upptagen såsom röstberättigad vid valet, dagen för valet samt den Konungens befallningshavande, som skall verkställa röstsammanräkning för den valkrets väljaren tillhör. Röstlängdsutdrag tecknas å ytterkuvert, varom förmäles i 73 §. Formulär till utdrag fastställs av Konungen.

Väljare, som avlämnar valsedel enligt 70 §, skall innehava röstkort. *Är väljaren ej för röstmottagaren känd, skall han styrka sin identitet.*

2. Röstlängdsutdrag, som avses i 1 mom., utfärdas på landet av valnämndens ordförande eller dennes suppleant och i stad av den magistraten därtill förordnar. I kommun på landet må röstlängdsutdrag jämväl utfärdas av den som därtill förordnas; sådant förordnande meddelas av Konungens befallningshavande, där det finnes erforderligt.

Röstlängdsutdrag må ej utfärdas före det röstlängden blivit, på sätt i 45 § sista stycket sägs, underskriven eller försedd med intyg, att anmärkning mot densamma ej inom behörig tid framställts, ej heller senare än dagen före valdagen.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Den som vill erhålla röstlängdsutdrag rörande sin rösträtt skall därom antingen personligen göra framställning hos den som äger utfärda utdraget eller ock till denne låta inlämna eller med posten insända egenhändigt undertecknad, av minst en person bevitnad ansökan. Ansökan må ock insändas till kommunalnämndens ordförande eller magistraten i den ort, där sökanden är uppförd i röstlängd, och skall i sådant fall ordföranden eller magistraten ofördröjligen överlämna ansökningsen till den som har att utfärda utdraget. I ansökan bör uppgivas den sökandes fullständiga namn, födelseår och hemvist inom nämnda ort.

Där så begäres, skall utdrag med posten översändas till sökanden. Möter, då ansökan inkommit med posten, hinder för utfärdande av begärt utdrag, skall meddelande härom med angivande av hindrets art ofördröjligen översändas till sökanden.

3. Över gjorda ansökningar om röstlängdsutdrag samt utfärdade utdrag skall utdragsutfärdaren föra förteckning enligt av Konungen fastställt formulär. Överlämnas utdrag till sökanden personligen, skall denne i förteckningen genom sin namnteckning erkänna, att han mottagit det samma. I annat fall skall utfärdaren i förteckningen anmärka till vem utdraget överlämnats eller under vilken adress det avsänts till sökanden.

Förteckning, som här avses, skall av utdragsutfärdaren omedelbart efter valet insändas till Konungens befallningshavande.

73 §.

Vid röstningen skola användas sådana valkuvert, som avses i 60 §, samt

Vid röstningen skola användas sådana valkuvert, som avses i 60 §, samt

(Gällande lydelse)

särskilda ytterkuvert. Om beskaffenheten av kuvert och tillhandahållande därav stadgas i 96 §.

Väljaren skall personligen inställa sig hos röstmottagaren *samt avlämna det med röstlängdsutdrag försedda ytterkuvertet*, sedan han å detsamma inför röstmottagaren tecknat sitt namn. Sker röstningen före valdagen, skall väljaren å kuvertet teckna uppgift rörande den omständighet, som för honom enligt 70 § 2 eller 3 mom. kan medföra rätt till sådan röstning.

Finnes *röstlängdsutdraget* vara i behörig ordning och föreligger ej anledning antaga, att väljaren är annan än den *utdraget* avser, samt synes, där röstningen sker före valdagen, den å kuvertet tecknade uppgiften sannolik, erhåller väljaren av röstmottagaren ett valkuvert.

Väljaren skall — — — — — till röstmottagaren.

Är valkuvertet — — — — — för avlämnandet.

I sammanhang — — — — — fastställt formulär.

Därefter tillsluter röstmottagaren ytterkuvertet.

(Föreslagen lydelse)

särskilda ytterkuvert, *å vilka röstkortets uppgifter skola kunna ifyllas*. Om beskaffenheten av kuvert och tillhandahållande därav stadgas i 96 §.

Väljaren skall personligen inställa sig hos röstmottagaren. *Han skall därvid förete sitt röstkort samt avlämna ytterkuvertet vederbörligen ifyllt*, sedan han å detsamma inför röstmottagaren tecknat sitt namn. Sker röstningen före valdagen, skall väljaren å *ytterkuvertet* teckna uppgift rörande den omständighet, som för honom enligt 70 § 2 eller 3 mom. kan medföra rätt till sådan röstning.

Finnes *ytterkuvertet* vara i behörig ordning *ifyllt* och föreligger ej anledning antaga, att väljaren är annan än den *röstkortet* avser, samt synes, där röstningen sker före valdagen, den å kuvertet tecknade uppgiften sannolik, erhåller väljaren av röstmottagaren ett valkuvert.

74 §.

Äkta make — — — — — 63 §§ sägs.

Äkta make, som vill avgiva valsedel för andra maken jämlikt denna paragraf, *avlämnar till röstmottagaren valsedelsförsändelsen jämte ytterkuvert försett med sådant röstlängdsutdrag, som i 71 § sägs, rörande sistnämnda make.*

Äkta make, som vill avgiva valsedel för andra maken jämlikt denna paragraf, *skall förete röstkort för denna make samt avlämna valsedelsförsändelsen jämte ytterkuvert ifyllt i enlighet med uppgifterna å röstkortet. Härjämte skall han å ytterkuvertet teckna försäkran, att han är äkta make till den, som anordnat försändelsen.*

Finnes att *röstlängdsutdraget* är i behörig ordning samt att *försändelsens ytterkuvert* är sådant, som avses

Finnes att *ytterkuvertet* är i behörig ordning *ifyllt* samt att *valsedelsförsändelsen* är i behörigt skick och

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

i 63 §, och tillslutet, mottages försändelsen; i annat fall skall den ej mottagas. Röstmottagaren inlägger i avlämnarens närvaro mottagen försändelse i *det med röstlängdsutdrag försedd*a ytterkuvertet samt antecknar därå orten och dagen för avlämnandet.

tillsluten, mottages försändelsen; i annat fall skall den ej mottagas. Röstmottagaren inlägger i avlämnarens närvaro mottagen försändelse i ytterkuvertet samt antecknar därå orten och dagen för avlämnandet.

I sammanhang — — — — — omförmälda förteckning.
Därefter tillsluter röstmottagaren ytterkuvertet.

77 §.

1. Å utsatt — — — — — öppna dörrar.
2. Hava ytterkuvert — — — — — förda förteckningen.
Inkomma ytterkuvert — — — — — på valet.
3. Därefter granskas ytterkuverten och därå tecknade *röstlängdsutdrag*. Förekommer skälig anledning antaga, att ytterkuvert blivit efter tillslutandet öppnat, eller finnas flera ytterkuvert härröra från samma väljare, lämnas dessa ytterkuvert orubbade, och däri inneslutna valsedlar inverka ej på valet. Lag samma vare, där väljaren icke är i röstlängden för *det i röstlängdsutdraget* angivna valdistriktet upptagen såsom röstberättigad eller där denne har utövat sin rösträtt vid valförrättningen.

3. Därefter granskas ytterkuverten och därå tecknade *uppgifter*. Förekommer skälig anledning antaga, att ytterkuvert blivit efter tillslutandet öppnat, eller finnas flera ytterkuvert härröra från samma väljare, lämnas dessa ytterkuvert orubbade, och däri inneslutna valsedlar inverka ej på valet. Lag samma vare, där väljaren icke är i röstlängden för *det å ytterkuvertet* angivna valdistriktet upptagen såsom röstberättigad eller där denne har utövat sin rösträtt vid valförrättningen.

Övriga ytterkuvert — — — — — såsom ogillt.

4. Valprotokollen uppläsas — — — — — på valet.

95 §.

Valnämnden eller — — — — — ordentligen verkställas.
Kostnaden för dessa anordningar och för kungörande, som åligger valnämndens ordförande eller magistrat, skall gäldas av kommunerna, vilka jämväl hava att tillhandahålla lämpliga vallokaler.

Kostnaden för dessa anordningar och för kungörande, som åligger valnämndens ordförande eller magistrat *samt för blanketter till röstkort*, skall gäldas av kommunerna, vilka jämväl hava att tillhandahålla lämpliga vallokaler.

96 §.

Kuvert, varom förmäles i 60, 63 och 73 §§, skola vara av ogenomskinligt papper samt, vad varje särskilt slag angår, lika till storlek och beskaffenhet. Kuverten skola vara försedda med ändamålsbeteckning enligt av Konungen fastställda formulär. Kuverten skola tillverkas endast genom statsverkets försorg samt på dess bekostnad tillhandahållas, i 60 och 63 §§ *omförmälda kuvert valnämnden eller magistraten ävensom röstmottagare samt ytterkuvert, som avses i 73 §, de personer, vilka hava att utfärda röstlängdsutdrag enligt 71 § 2 mom.*

I 63 § *omnämnda kuvert skola i god tid före valet finnas tillgängliga på landet hos ordförande och ledamöter i valnämnd och i kommunalnämnd samt i stad hos magistraten eller valnämnden ävensom hos de tjänstemän eller andra personer, åt vilka magistraten eller valnämnden uppdrager att i sådant hänseende tillhandagå väljarna.*

Kuvert, varom förmäles i 60, 63 och 73 §§, skola vara av ogenomskinligt papper samt, vad varje särskilt slag angår, lika till storlek och beskaffenhet. Kuverten skola vara försedda med ändamålsbeteckning enligt av Konungen fastställda formulär. Kuverten skola tillverkas endast genom statsverkets försorg samt på dess bekostnad tillhandahållas *valnämnden eller magistraten ävensom röstmottagare. I 63 § omförmälda kuvert ävensom ytterkuvert som avses i 73 § skola på statsverkets bekostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.*

I 63 § *omnämnda kuvert och ytterkuvert som avses i 73 § skola i god tid före valet finnas tillgängliga på landet hos ordförande och ledamöter i valnämnd och i kommunalnämnd samt i stad hos magistraten eller valnämnden ävensom hos de tjänstemän eller andra personer, åt vilka magistraten eller valnämnden uppdrager att i sådant hänseende tillhandagå väljarna. Nyssnämnda ytterkuvert skola inom samma tid härjämte finnas tillgängliga å fast postanstalt samt å svensk beskickning eller svenskt konsulat, där röstmottagning äger rum.*

Det åligger — — — — — 73 §§ sägs.

Blanketter till — — — — — eller magistraten.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Förslag
till
Lag
om ändrad lydelse av 26 och 60 §§ kommunala vallagen
den 6 juni 1930 (nr 253)

Härigenom förordnas, att 26 och 60 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

26 §.

Vid valförrättning — — — — — i 60 §.

Blanketter till valsedlar skola tillhandahållas i vallokalen.

Blanketter till valsedlar skola tillbandahållas i vallokalen. *Särskilt utrymme, där valsedlar kunna utläggas, skall finnas anordnat antingen i anslutning till vallokalen eller, om så ej lämpligen kan ske, i denna.*

I vallokalen — — — — — kunna iakttagas.

Vid valet — — — — — är tom.

60 §.

Kuvert, varom — — — — — statsverkets försorg.

I 26 och — — — — — mot ersättning.

Kuvert, som avses i 29 §, och valkuvert, varom förmåles i 38 §, tillställas röstmottagare på statsverkets bekostnad.

Kuvert, som avses i 29 §, och valkuvert, varom förmåles i 38 §, tillställas röstmottagare på statsverkets bekostnad. *Kuvert, som i förstnämnda paragraf sägs, skola på statsverkets bekostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.*

Ytterkuvert, som — — — — — enligt 36 § 2 mom.

I 29 § — — — — — tillhandagå väljarna.

Det åligger — — — — — 38 §§ sägs.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960.

¹ Senaste lydelse av 26 och 60 §§, se SFS 1942: 177.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 11 mars 1960.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, fråga om *vissa ändringar i vallagstiftningen*.

Föredraganden anför följande.

I skrivelse den 21 mars 1958, nr 138, anhöll riksdagen — i enlighet med konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 8 för nämnda år — om utredning och förslag till de ändringar i lagen om val till riksdagen och kommunala vallagen, som erfordras för att de politiska partierna skall få rätt att vid allmänna val utlägga valsedlar i eller i anslutning till vallokalen. Riksdagen anhöll vidare i skrivelse den 16 april samma år, nr 189, — under åberopande av vad som anförts i konstitutionsutskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 16 — om utredning och förslag till sådana ändringar i nyssnämnda lagar att väljarorganisationer på statsverkets bekostnad tilldelas äktamakekuvert. Sedan nämnda båda riksdagsskrivelser överlämnats till 1955 års *valutredning*¹ att tagas under övervägande vid fullgörandet av utredningens uppdrag, har utredningen i promemoria den 30 oktober 1959 (stencilerad) framlagt förslag i de i skrivelserna avhandlade ämnena. Vid promemorian fogade *förslag till ändringar i lagen om val till riksdagen och kommunala vallagen* torde få fogas såsom *bilaga A* till detta protokoll.

Över promemorian har efter remiss yttranden avgivits av överståthållarämbetet, samtliga länsstyrelser, statskontoret, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Svenska landstingsförbundet, Högerns riksorganisation, Centerpartiets riksorganisation, Folkpartiets riksorganisation och Sveriges socialdemokratiska arbetarparti. I de yttranden som avgivits av överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Västmanlands, Västernorrlands, Jämtlands och Norrbottens län har åberopats yttranden från åtskilliga magistra-

¹ Utredningens ledamöter är kanslirediktören S. J. Waller, tillika ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare J. Braconier, organisationschefen C. H. Brolin, ombudsmannen S. H. E. Lundgren och förbundssekreteraren C. E. R. Moberg.

ter och valnämnder. Sålunda har yttranden avgivits av, bland andra, magistraterna i Göteborg, Malmö, Norrköping, Hälsingborg, Uppsala och Västerås samt Stockholms stads valnämnd.

I promemoria den 8 februari 1960 (stencilerad) har utredningen vidare framlagt förslag rörande röstlängdsutdragens avskaffande vid val till riksdagens andra kammare. Över denna promemoria har efter remiss yttranden avgivits av generalpoststyrelsen, statskontoret, statistiska centralbyrån, överståthållarämbetet, samtliga länsstyrelser, Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund samt ett antal magistrater, valnämnder och andra organ. Vid promemorian fogat *förslag till lag angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen m. m.* torde få fogas såsom *bilaga B* till statsrådsprotokollet. Vidare torde från nämnda promemoria till statsrådsprotokollet få såsom bilagor fogas dels en redogörelse med vissa synpunkter på frågan om obligatoriska röstkort vid 1960 års andrakammarval, dels förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 2 § kungörelsen den 22 januari 1960 (nr 9) om befrielse från expeditionlösen för vissa s. k. röstkort, dels förslag till kungörelse om upprättande av röstkort vid val till riksdagens andra kammare hösten 1960 (*bilagorna C—E*).

A. Frågan om rätt för de politiska partierna att vid allmänna val utlägga valsedlar i eller i anslutning till vallokalen

Gällande bestämmelser m. m.

Enligt lagen om val till riksdagen och kommunala vallagen skall andrakammarval och kommunalval äga rum inför öppna dörrar. Vid valen får ej tal hållas eller tryckta eller skrivna upprop till de väljande tillåtas inom vallokalen. Det åligger de närvarande att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter som valförrättaren för ordningens upprätthållande och valförrättningens behöriga fortgång finner skäl meddela. I vallokalen skall exemplar av vallagarna finnas anslagna samt vid andrakammarval därjämte exemplar av lista upptagande de av länsstyrelsen godkända anmälningarna av kandidater och kartellbeteckningar. Vid valen skall begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken, och blanketter till valsedlar skall tillhandahållas i vallokalen. För att väljare med valhemlighetens bevarande skall kunna inlägga sin valsedel i valkuvert, skall ett lämpligt antal avskilda platser finnas i vallokalen. Det åligger valförrättaren att vaka över att väljarens förhållanden där ej kan iakttagas av någon.

Det ankommer på väljarna själva att uppgöra valsedlarna. I verkligheten ombesörjer emellertid de politiska partierna tryckning av valsedlar, som genom partiernas försorg utsändes eller utdelas till väljarna. Valförrättaren, som skall tillhandahålla blanketter till valsedlar, får icke taga någon befattning med utdelandet av valsedlar med utsatt valbeteckning och valkrets-beteckning eller med olika partibeteckningar och kandidatnamn. Så-

hunda har regeringsrätten ansett, att valnämnders förfarande att under någon del av valförrättningen i samband med utlämnandet av valkuvert tillställa valmännen jämväl valsedel har varit ägnat att kränka valfriheten, varför valet har upphävts (RÅ ref. 65/1926). Däremot har valhemligheten icke ansetts kränkt därav, att de olika partiernas valsedlar, enligt beslut av valnämnden, varit utlagda på bord i vallokalen (RÅ not. S 333/1938).

Frågans behandling vid 1958 års A-riksdag

I en vid 1958 års A-riksdag väckt motion (I: 253) föreslogs sådan ändring i vallagarna, att skyldighet skulle föreligga för valförrättare att möjliggöra för partier (valkorporationer) att i anslutning till vallokalen lägga ut valsedlar. I motionen anfördes, att det torde framstå som angeläget att underlätta för väljarna att erhålla önskad valsedel, och att många väljare, som ej kände till att det ankom på väljaren själv att genom respektive partiorganisationer eller genom att ifylla tillhandahållen blankett skaffa önskad valsedel, gick till vallokalen i den förvissningen, att de olika partiernas valsedlar fanns utlagda där. Ytterligare framhölls i motionen, att de politiska partierna på vissa platser beretts möjlighet utlägga valsedlar i anslutning (förrum) till vallokalerna, men att detta icke tillåtits på andra platser. Konstitutionsutskottet fann motionens syfte beaktansvärt men ansåg, att närmare utredning borde föregå den åsyftade ändringen av vallagarna. Utskottet anförde i sitt förut nämnda utlåtande nr 8 år 1958 bl. a., att tillhandahållande av valsedlar i eller i anslutning till vallokalen endast borde få ske under sådana former, att valhemligheten och valfriheten till fullo bevarades, och ordningen vid valförrättningen upprätthölls samt framhöll, att det var angeläget, att bestämmelserna fick en sådan utformning, att icke ny kassationsgrund tillskapades.

1955 års valutredning

Utredningen anför, att ett genomförande av de av riksdagen begärda ändringar i vallagarna, vilket enligt utredningens mening är ägnat att underlätta valdeltagandet, ej torde vara förenat med några praktiska svårigheter. De flesta vallokaler är inrymda i skolor eller andra offentliga byggnader, där någon vestibul, korridor eller något till vallokalen angränsande rum torde kunna disponeras för ändamålet. I vissa fall är också själva vallokalen så stor, att man utan olägenhet torde kunna ha valsedlar utlagda i någon del av denna.

Den omständigheten, att valsedlar finns utlagda i eller i anslutning till vallokalen och att väljaren därifrån i andras åsyn förser sig med en eller flera valsedlar, anser utredningen lika litet som den omständigheten, att han erhåller en eller flera valsedlar från speciella valsedelsutdelare, vara ägnad att påverka valhemligheten. Denna är skyddad genom föreskrifterna om att det i vallokalen skall finnas avskilda platser, där väljaren kan inlägga sin valsedel i valkuvert, och om att valförrättaren skall vaka över att

väljarens förehavanden där ej skall kunna iakttagas av någon. Det sätt, på vilket väljaren dessförinnan försett sig med valsedel, är härvidlag likgiltigt, så länge han osedd kan inlägga sin valsedel i valkuvertet. Ej heller kan ur valfrihetssynpunkt kritik riktas mot ett system med utlagda valsedlar. Snarare torde ett sådant system, i den mån det ersätter de speciella valsedelutdelarna, vara ägnat att lämna väljarna mera opåverkade i sitt val. Detta gäller under förutsättning att valsedlarna ej utläggs på ett sätt, som kan innebära propaganda. Härvidlag finns enligt utredningens mening en viss risk att tryckta eller textade anslag, som i och för sig kan vara motiverade för att för väljarna utvisa var olika partiers sedlar finns, kan komma att tolkas som propaganda och även utnyttjas i sådant syfte. Till undvikande härav anser utredningen det lämpligt, att endast partibeteckningar förekommer på eventuella anslag. Särskild föreskrift härom torde ej erfordras, då valförrättaren i kraft av sin ordningsmakt torde kunna avvisa ett olämpligt anslag. Utredningen finner det ändamålsenligt, om genom valnämndens försorg anslag tillhandahålls för de partier, som enligt vad på förhand är känt kommer att delta i valet inom valdistriktet. För valsedlar, som ej hänför sig till något sådant parti, torde rubriken »Övriga valsedlar» vara tillfyllest.

I likhet med konstitutionsutskottet anser utredningen det angeläget att någon ny kassationsgrund ej tillskapas, och utredningen föreslår därför, att valmyndighetens befattning med utläggandet av valsedlar inskränkes till att avse iordningställandet av erforderligt utrymme för ändamålet. Härutöver skall valförrättaren endast ha att taga sådan befattning med de utlagda valsedlarna, som inrymmer i hans skyldighet att upprätthålla ordningen vid valet. Ansvaret för att valsedlar alltid finns att tillgå skall ej vila å valförrättaren utan bör i sin helhet åvila den, som utlagt sedlarna. Ej heller kan valförrättaren åläggas att pröva behörigheten hos den som kommer och vill lägga ut valsedlar.

Remissyttrandena

Utredningens förslag i förevarande del har i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran av det övervägande antalet remissinstanser. I åtskilliga yttranden framhålles att förslaget endast innebär en legalisering av ett på många håll utan olägenhet redan tillämpat förfarande. *Länsstyrelsen i Uppsala län*, som i princip icke har något att erinra mot förslaget, påpekar dock att det särskilt på landsbygden kan finnas vallokaler, där möjlighet saknas att på ett tillfredsställande sätt ordna med utläggning av valsedlar, och att skyldighet för valnämnd att ordna med valsedelutläggning i sådana fall icke bör föreskrivas.

Beträffande spørsmålet om införande av möjlighet att utlägga valsedlar i själva vallokalen har betänkligheter framförts av *länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus, Hallands och Jämtlands län* samt av flera magistrater och valnämnder. *Länsstyrelsen i Hallands län* anför sålunda:

För den händelse valsedlar tillhandahållas i vallokalen kan det lätt uppkomma situationer som kunna verka störande på valförrättningen och medföra besvärlighet för valnämnden, särskilt vid köbildning. Enligt länsstyrelsens mening böra väljarna ha försett sig med valsedlar, innan de släppas in i själva vallokalen för att av valnämnden erhålla valkuvert. Om valsedlar äro framlagda i själva vallokalen, kan allmänheten lätt få den uppfattningen, att det är valnämnden, som tillhandahåller icke blott valkuvert utan även valsedlarna, vilket synes olämpligt ur flera synpunkter. Om exempelvis någon valsedelstyp tagit slut (eller bortsmusslats, något som inträffat vid senaste valet här i länet), kan valnämnden riskera att bli klandrad härför. Vidare blir valnämnden betungad av att beakta att valkuvert icke utlämnas, innan vederbörande försett sig med valsedel och anmäler sig för röstning. Det kan nämligen tänkas, att personer infinna sig endast för att avhämta valsedlar (exempelvis för att iordningställa äktamakeförsändelse) och i sådana fall bör ju icke valkuvert utlämnas, enär dylika ej böra föras ur vallokalen. Med hänsyn till anförda omständigheter torde i varje fall vara angeläget att i de fall valsedlar utläggas i själva vallokalen — något som bör förekomma endast där annan möjlighet ej står till buds — för ändamålet anordnas särskilt avbalkat eller avskärmat utrymme i omedelbar anslutning till vallokalens ingång.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anför att övervägande delen av de väljare, som först i vallokalen anskaffar valsedel, kan väntas komma att vid det därför avsedda utrymmet förse sig med endast en valsedel. Att så sker helt öppet vid politiska val och i närvaro av valfunktionärerna anser länsstyrelsen vara ägnat att inge betänkligheter.

Länsstyrelsen i Södermanlands län anser den med hänsyn till valhemlighetens bevarande lämpligaste placeringen av valsedlarna vara de avskilda platser, där väljaren har att inlägga sin valsedel i valkuvertet, och att möjlighet därför alltid bör finnas att lägga valsedlarna på dessa platser. *Magistraten i Malmö* förordar också att valsedlarna utlägges i själva vallokalen och anför som skäl härför, att valmyndigheten då kan utöva kontroll att valsedlar icke avsiktligt sammanblandas.

Ett flertal remissinstanser har berört frågan om de anslag, som enligt utredningens mening bör finnas iordningställda för att för väljarna utvisa var olika partiers sedlar finns. Lämpligheten av sådana anslag har i allmänhet icke ifrågasatts. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* säger sig emellertid betvivla nyttan och nödvändigheten av dessa »partiskyltar» och anser att den som önskar förse sig med valsedlar å valstället utan större svårighet torde kunna återfinna önskad valsedel med ledning av de utlagda valsedlarnas partibeteckning. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* framhåller att anslag med partibeteckningar icke bör få förekomma i vallokalen och anser det fullt tillräckligt om de olika partiernas valsedlar får utläggas bredvid varandra på ett bord eller liknande utrymme. För att underlätta för valförrättare att avvisa olämpliga anslag anser *länsstyrelsen i Norrbottens län* att bestämmelser bör utfärdas om att endast på föreskrivet sätt tryckta eller skrivna anslag må användas. *Magistraten i Norrköping* framhåller att anslagen i förväg bör godkännas av valförrättaren, då olägenhet och irrita-

tion eljest lätt kan uppstå om valförrättaren först valdagens morgon finner sig böra avvisa olämpliga anslag.

Länsstyrelserna i Gävleborgs och Jämtlands län har anfört principiella betänkligheter mot utredningens uttalanden om att det skulle vara ändamålsenligt om anslag tillhandahölls genom valnämndens försorg. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* anför sålunda:

Principen är ju ändock att valförrättaren skall begränsa sin medverkan till anvisande av nödigt utrymme för valsedlarnas utläggande och till övervakning av ordningen kring detta utrymme. I sistnämnda befogethet ingår det negativa ledet att avvisa olämpliga anslag. Att valförrättaren därjämte skall vidtaga positiva åtgärder i form av tillhandahållande av lämpligt stilerade anslag kan icke stå i överensstämmelse med den obundna och opartiska ställning i valförfarandet, som vallagarna vill skänka åt valförrättaren.

Magistraten i Hälsingborg anför att de praktiska anordningarna självfallet måste vara sådana att valsedlarnas förefintlighet i vallokalen icke inefattar propaganda för viss typ av valsedel eller ger väljaren den uppfattningen att endast utlagda valsedlar är tillåtna. Magistraten anser därför att i vallagen föreskrivna blanketter till valsedlar, som skall tillhandahållas i vallokalen, bör vara tillgängliga under samma form som partiernas tryckta valsedlar och att erforderliga anslag för dessa blanketter jämväl bör finnas.

För åstadkommande av ordning å de platser, där valsedlar utlägges, och för att förhindra att olika partiers valsedlar under valets gång sammanblandas har *magistraten i Malmö*, som förklarar sig redan ha praktiserat det föreslagna förfarandet, rekommenderat att enkla pappkartonger i vilka valsedlarna lägges anskaffas genom valmyndighetens försorg. *Magistraten i Hälsingborg* har framhållit att valförrättaren måste med biträde av vaktmästare eller andra hålla erforderlig uppsikt under valförrättningen, så att icke valsedlarna för olika partier blir sammanblandade eller annan ordning uppstår.

I åtskilliga yttranden påpekas vikten av att den promemoria, som genom inrikesdepartementets försorg före valen utsändes till valförrättarna, kommer att innehålla fullständiga anvisningar hur valsedlarna bör utläggas och hur anslagen skall vara utformade.

Beträffande lagtextens utformning ifrågasätter *länsstyrelsen i Stockholms län* om icke förslagets föreskrifter i första respektive andra punkten i 60 § andra stycket lagen om val till riksdagen och 26 § andra stycket kommunala vallagen om tillhandahållande av »blanketter till valsedlar» och utläggande av »valsedlar» kan komma att missförstås av väljare och kanske även av valförrättare. Enligt länsstyrelsen vore det mest naturligt och riktigt att först lämna en föreskrift om valsedlarnas utläggande och därefter stadga skyldighet för valförrättaren att — oavsett var valsedlarna är utlagda — tillhandahålla blanketter till valsedlar i själva vallokalen.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län påpekar att det i 57 § 2. första stycket lagen om val till riksdagen och i 21 § första stycket kommunala vallagen

stadgade förbudet mot tal och upprop till de väljande inom vallokalen bör utsträckas att avse jämväl tal och upprop inom förrum till vallokalen. Länsstyrelsen anser dessutom att i vallagarna bestämmelser bör införas som reglerar de politiska partiernas rätt att inom vallokal eller förrum till vallokal utdela valsedlar.

B. Frågan om rätt för väljarorganisationer att på statsverkets bekostnad tilldelas äktamakekuvert

Gällande bestämmelser m. m.

Vid val till riksdagens andra kammare må enligt riksdagsordningen make avge valsedel genom andra maken, och enligt kommunala vallagen gäller motsvarande för kommunalvalens vidkommande. Närmare bestämmelser om röstning genom äkta make finns i lagen om val till riksdagen samt i kommunala vallagen. Då äkta make vill avgiva valsedel genom andra maken, skall valsedelsförsändelse anordnas. För försändelsen får enbart användas särskilda härför avsedda kuvert, ett valkuvert (innerkuvert) och ett ytterkuvert. Kuverten tillverkas endast genom statsverkets försorg. Vid andrakammarval tillhandahålles kuverten på statsverkets bekostnad valnämnden eller magistraten samt röstmottagare. För kommunalval gäller att ifrågavarande kuvert endast tillställs röstmottagare på statsverkets bekostnad, medan kommuner och församlingar erhåller dem mot ersättning. Före varje val skall kuvert i god tid finnas tillgängliga på landet hos ordförande och ledamöter i valnämnd och i kommunalnämnd samt i stad hos magistraten eller valnämnden ävensom hos de tjänstemän eller andra personer, åt vilka magistraten eller valnämnden uppdrager att i sådant hänseende tillhandagå väljarna. Inrikesdepartementet, hos vilket ansvaret ligger för att valtillbehör finns att tillgå, inforrdar före varje val från länsstyrelserna uppgift om behovet av olika valkuvert inom länen. Genom departementets försorg beställs därefter för de olika valorganen erforderligt antal kuvert hos ett tryckeri. De år allmänna kommunalval skall förrättas omfattar beställningen valtillbehör till samtliga sådana val, således även till municipal- och kyrkofullmäktigvalen. Till tryckeriet får sedan vederbörande valorgan vända sig för att erhålla sin del av kuverten, och i den mån statsverket skall stå för kostnaden för kuverten sänder tryckeriet räkning till departementet, medan i övrigt betalning erläggs direkt till företaget. Partiorganisationerna får göra sina beställningar på egen hand hos vederbörande tryckeri.

Frågans behandling vid 1958 års A-riksdag

I två vid 1958 års A-riksdag väckta motioner, I: 304 och I: 305, föreslogs att varje i riksdagen representerat politiskt parti skulle av statsverket erhålla äktamakekuvert till ett antal av högst 400 000 för varje andrakammar- och landstingsval och högst 250 000 för varje kommunal- och stadsfullmäktigval. I motionen nr I: 304 föreslogs ytterligare, att det i statsverkspropo-

sitionen för året under XI:e huvudtiteln uppförda anslaget till Vissa kostnader i anledning av allmänna val skulle ökas från 800 000 till 900 000 kronor. I sistnämnda motion anfördes bl. a., att det i vallagarna anvisade sättet för tillhandahållande av äktamakekuvert icke tillfredsställande betjänade väljarna. Det framhölls, att väljarorganisationerna därför i ökad utsträckning nödgats själva anskaffa kuvert för att kunna genom sina valbyråer och ombud tillhandahålla sådana åt allmänheten. Därvid hade emellertid partierna varit nödsakade att bekosta flertalet av de kuvert som krävts för en rimlig service. Det hade nämligen visat sig omöjligt att från vederbörande lokala valmyndigheter kostnadsfritt erhålla kuvert i önskad utsträckning. I stället hade respektive partiers riksorganisationer försett sina lokala partiorganisationer med kuvert i erforderlig mängd. Det syntes lämpligt, att partierna i framtiden fick sig centralt tilldelade erforderlig kuvertupplaga, som sedan av partierna själva kunde distribueras till deras lokala valbyråer. Sådan central tilldelning borde ske endast till sådana politiska partier, som var representerade i riksdagen. Vidare borde den centrala tilldelningen ske endast vid val till andra kammaren samt vid valen av landstingsmän, stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige. Viss maximering av den kuvertupplaga, som parti skulle kunna kostnadsfritt erhålla, föreslogs i motionen.

Motionen I: 304 hänvisades till statsutskottet, som ej fann skäl föreligga att uppräknat anslaget, då det syntes utskottet ovisst, huruvida någon lagändring i frågan kunde komma att träda i kraft före 1958 års kommunalval. I sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 98) avstyrkte utskottet motionen.

Konstitutionsutskottet, till vilket motionen nr I: 305 hänvisades, erinrade i sitt förut nämnda utlåtande nr 16 om att väljare vid allmänna val äger kostnadsfritt erhålla äktamakekuvert efter hänvändelse till personer eller valmyndigheter, som angives i vallagarna, samt anförde därefter bl. a. följande:

Emellertid pläga olika väljarorganisationer vid allmänna val i viss utsträckning tillhandagå allmänheten med sådana kuvert. Organisationerna i fråga underlätta härigenom för väljare att erhålla nämnda kuvert, varjämte de bespara myndigheterna arbete och kostnader. De strävanden att underlätta de röstberättigade medborgarnas deltagande i allmänna val, som under senare år tagit sig uttryck i ett flertal lagändringar och andra åtgärder, böra därför enligt utskottets mening fullföljas genom införande av bestämmelser om att central tilldelning av kuvert för ovannämnda ändamål på statsverkets bekostnad skall i tillräcklig omfattning äga rum till de vid allmänna val uppträdande väljarorganisationerna. Då föreliggande fråga emellertid bör ses i ett vidare sammanhang än som skett i motionen, anser utskottet en närmare utredning i ämnet böra föregå en lagändring.

1955 års valutredning

Utredningen anför, att den i likhet med konstitutionsutskottet anser att valdeltagandet underlättas av att väljarorganisationerna tillhandagår väljarna med äktamakekuvert. Väljarna har i stor utsträckning vant sig vid att i

valfrågor vända sig till organisationernas valbyråer eller ombud, och det måste anses lämpligt att deras önskemål om äktamakekuvert kan tillgodoses av organisationerna. Den service, som väljarna härigenom erbjudes, är ägnad såväl att gagna dessa som att bespara det allmänna arbete och kostnader. Utredningen finner det därför skäligt, att väljarorganisationerna kostnadsfritt erhåller ifrågavarande kuvert.

Utredningen nämner, att inom utredningen diskuterats, huruvida icke förmånen av fria äktamakekuvert borde få åtnjutas i full utsträckning även av kommunerna. Kommunerna har ju att vid kommunalval erlægga betalning för äktamakekuverten, i den mån dessa ej tillhandahålles genom de särskilda röstmottagarna. Detsamma gäller emellertid för de valkuvert, som används för röstning vid personlig inställelse vid valförrättningen. Med hänsyn härtill och då det ligger utom utredningens uppdrag att verkställa någon prövning av frågan om valkostnadernas fördelning mellan staten och kommunerna har utredningen ansett sig sakna anledning att ingå på spörsmålet om kommunernas ställning i förevarande hänseende.

Enligt vad utredningen framhåller kan statsverkets kostnad för en reform i den av riksdagen önskade riktningen ej bestämmas exakt, då åtgången på kuvert ej kan beräknas i förväg. Emellertid torde det ej röra sig om något större belopp. Vid 1958 års andrakammarval beställdes genom statsverkets försorg 1 705 000 inner- och 1 707 000 ytterkuvert. Priset var för innerkuvert 15 kronor 15 öre för tusen kuvert och för ytterkuvert 16 kronor 85 öre för tusen kuvert. Några exakta uppgifter beträffande partiernas beställningar av kuvert till nämnda val har ej kunnat erhållas, beroende på att beställningar i vissa fall skett genom de lokala organisationerna. De inhämtade uppgifterna ger dock vid handen, att partiernas sammanlagda beställningar något överstigit vad som genom statsverkets försorg beställts för de olika valorganens räkning. Hur mycket av de sålunda beställda kuverten, som använts av väljare för röstning, går icke att ange, då valstatistiken icke redovisar, i vilken utsträckning röstning sker genom äkta make. Utredningen anser det dock vara klart, att endast en mindre del av upplagan kommit till sådan användning. Då det självfallet ej får förekomma, att en väljare hindras att rösta på grund av brist på föreskrivna valkuvert, måste alltid en betryggande marginal finnas i de olika förråden. Om kuvertens utseende ej ändras, kan en eventuell restupplaga användas vid ett annat valtillfälle. Förefintligheten av en restupplaga medför således att beställningarna av kuvert varierar i storlek från val till val.

Beträffande frågan vilka väljarorganisationer, som skall få tillgång till fria kuvert, ansluter utredningen sig till vad som föreslagits i motion nr I: 304. Kuvert bör endast tillhandahållas i riksdagen representerat politiskt parti. Övriga sammanslutningar liksom enskilda får som för närvarande vända sig till valmyndighet för att erhålla kuvert. Däremot bör förmånen av fria äktamakekuvert ej, som i motionen föreslagits, inskränkas till endast vissa val utan bör få åtnjutas vid alla allmänna val. Beställning av kuvert för de olika kommunala valen sker som lidigare nämnts samtidigt.

Det mest praktiska tillvägagångssättet vid tilldelningen av kuverten torde vara, att vederbörande statsdepartement från partiernas riksorganisationer fordrar in uppgift på det antal kuvert, varje parti önskar, varefter kuverten på statsverkets bekostnad tillhandahålles riksorganisationerna från tryckeriet. Distributionen till sina lokala organ får partierna sedan ombesörja själva. Då det bör kunna förutsättas, att partierna iakttaga sparsamhet såväl vid rekvisitionen av kuvert som med erhållna kuvert, bör enligt utredningens mening någon begränsning av det antal kuvert, som varje parti kan erhålla, ej föreskrivas i vallagarna. I den mån en begränsning skulle visa sig erforderlig, torde i stället ett för partierna högsta kuvertantal kunna fastställas anslagsvägen.

Remissyttrandena

Förslaget har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* framhåller att valdeltagandet utan tvivel underlättas av att organisationerna tillhandagår väljarna med äktamakekuvert och att denna service besparar det allmänna arbete och kostnader, varför det synes skäligt att väljarorganisationerna kostnadsfritt erhåller ifrågakvarande kuvert. *Magistraten i Hålsingborg* uppger som skäl för tillstyrkan bl. a. att flertalet av från magistraten rekvirerade äktamakekuvert åtgår för utdelning till de politiska partiernas lokala organisationer.

En avvisande hållning till förslaget intages av *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, *statskontoret* och *en valnämnd*. De skäl som anförs mot förslaget gäller främst den kostnadsökning för statsverket, som skulle bli en följd av förslagets genomförande. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, som påpekar att den icke har sig bekant några direkta olägenheter för allmänheten med nuvarande ordning för tillhandahållande av äktamakekuvert, framhåller sålunda, att förslaget torde medföra ganska stora kostnadsökningar för statsverket genom att från partierna på statsverket överflyttas vissa kostnader om vars storlek närmare utredning saknas. *Statskontoret* anser att, om förslaget skulle tillmötesgå, utgifterna bör hållas inom ramen för ett i förväg angivet maximibelopp men att storleken av detta belopp icke lär kunna bedömas enbart på grundval av föreliggande utredningsmaterial. *Statskontoret* anser emellertid att med reformens genomförande tills vidare bör anstå. Med hänsyn till den återhållsamhet och restriktivitet i fråga om statsutgifterna, som under förhandenvarande förhållanden måste anses starkt påkallad och som bl. a. föranlett 1958 års besparingsutredning att framlägga förslag om besparingar i olika avseenden, är statskontoret icke berett tillstyrka, att statsverket nu påtager sig ytterligare utgifter av den art, varom här är fråga.

Förslaget att endast i riksdagen representerat politiskt parti skall få tillgång till fria kuvert har i allmänhet lämnats utan erinran. Kritik mot denna begränsning framföres emellertid av *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* och *Högerns riksorganisation*, som ifrågasätter huruvida det ur demokratisk synpunkt är riktigt att ge favörer åt i riksdagen representerade par-

tier, favörer som andra meningsriktningar icke erhåller. Vad gäller val till riksdagens andra kammare skulle rätten att på statsverkets bekostnad erhålla i 63 § omförmälda kuvert enligt organisationens mening kunna utsträckas att gälla jämväl parti eller förening med politiskt syfte, som icke är representerat i riksdagen, men väl fyller kvalifikationskraven för registrering av partibeteckning. I yttrandet erinras om att det vid kommunala val ofta förekommer deltagande av grupper och föreningar som icke är anslutna till något i riksdagen representerat parti. I särskilt hög grad gäller detta kyrkofullmäktigevalen. Även om organisationen är medveten om svårigheten att göra någon annan gränsdragning än vad som föreslagits av utredningen vill organisationen dock framhålla önskvärdheten av att alla i allmänna val deltagande grupper och meningsriktningar erhåller likvärdig behandling. Mindre restriktiva kvalifikationsbestämmelser än vad utredningen föreslagit är därför att förorda.

Frågan om förslagets genomförande skulle medföra risk för slöseri från de politiska partiernas sida med ifrågavarande kuvert har uppmärksamats av några myndigheter. *Magistraten i Norrköping* anser att det knappast är att räkna med att partierna kommer att visa återhållsamhet vid rekvisition av kuvert, som tillhandahålles utan kostnad. *Folkpartiets riksorganisation* framhåller, att förslaget möjligen kan fresta till onödigt slöseri, som — i extremt fall — t. ex. kan leda till att gifta röstberättigade erhåller ej mindre än fem kuvertomgångar. Organisationens anser dock risken för slöseri ganska obetydlig och påpekar, att även vid en begränsning av kuvertupplagan risk kan föreligga för en orättvis avvägning. *Sveriges socialdemokratiska arbetarparti*, som också ansluter sig till utredningens förslag i denna del, anför att det självfallet bör vara en angelägenhet från partiernas sida att iaktta sparsamhet såväl vid rekvisition av kuvert som med erhållna kuvert. Det torde kunna ifrågasättas om inte en viss övre gräns för rekvisitionerna borde sättas med hänsyn tagen till partiernas storlek och behov. Å andra sidan är det angeläget att allmänheten beredes bästa möjliga service i det avseende det här är fråga om.

Länsstyrelsen i Stockholms län påpekar att den föreslagna lagtexten icke innebär någon rätt för partierna att erhålla ett obegränsat antal kuvert och att man uppenbarligen bör pröva huruvida inkomna rekvisitioner kan anses rimliga från synpunkten av tillbörlig sparsamhet med valmaterialet. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* ifrågasätter om ett för partierna maximerat kuvertantal kan fastställas anslagsvägen.

Slutligen framhåller *länsstyrelserna i Västernorrlands och Norrbottens län* samt *statskontoret* att en konsekvens av förslaget bör vara att kommunerna vid kommunala val erhåller fria äktamakekuvert. Av samma uppfattning är *Svenska landskommunernas förbund* och *Svenska landstingsförbundet*.

C. Frågan om röstlängdsutdragens avskaffande

Gällande bestämmelser

Enligt 71 § 1 mom. lagen om val till riksdagen skall väljare, som avlämnar valsedel å postanstalt, beskickning eller konsulat, inneha för sådant ändamål utfärdat utdrag ur röstlängden i det valdistrikt han tillhör, utvisande att han där är upptagen såsom röstberättigad vid valet, dagen för valet samt den länsstyrelse, som skall verkställa röstsammanräkning för den valkrets väljaren tillhör.

Jämlikt 71 § 2 mom. skall röstlängdsutdrag utfärdas på landet av valnämndens ordförande eller dennes suppleant och i stad av den magistraten därtill förordnar. I kommun på landet må röstlängdsutdrag jämväl utfärdas av den som därtill av länsstyrelsen förordnas. Röstlängdsutdrag må ej utfärdas före det röstlängden blivit underskriven eller försedd med intyg, att anmärkning mot densamma ej inom behörig tid framställts, ej heller senare än dagen före valdagen. Den som vill erhålla röstlängdsutdrag rörande sin rösträtt skall därom antingen personligen göra framställning hos den som äger utfärda utdraget eller också till denne låta inlämna eller med posten insända egenhändigt undertecknad, av minst en person bevitnad ansökan. Ansökan må även insändas till kommunalnämndens ordförande eller magistraten i den ort, där sökanden är uppförd i röstlängd, och skall i sådant fall ordföranden eller magistraten ofördröjligen överlämna ansökningen till den som har att utfärda utdraget. I ansökan bör uppgivas den sökandes fullständiga namn, födelseår och hemvist inom nämnda ort. Om så begäres, skall utdrag med posten översändas till sökanden. Möter, då ansökan inkommit med posten, hinder för utfärdande av begärt utdrag, skall meddelande härom med angivande av hindrets art ofördröjligen översändas till sökanden.

Vad nu sagts i avseende å magistrat skall jämlikt 90 § i stad utan magistrat i tillämpliga delar gälla om den valnämnd, som skall finnas för sådan stad. Även den särskilda valnämnden i Stockholm är jämlikt 90 a § i dessa avseenden jämställd med magistrat.

I fråga om kommunalval har bestämmelser, motsvarande de nu återgivna upptagits i 36 och 63 §§ kommunala vallagen.

Historik

Frågan om röstlängdsutdragets behövlighet vid röstning utom det egna valdistriktet har varit föremål för ingående överväganden alltsedan en mera allmän rätt till sådan röstning infördes genom lagstiftning år 1937, enligt vilken väljare, som på grund av vistelse å annan ort vore förhindrad att utöva rösträtt i det egna valdistriktet, skulle äga avlämna valsedel, avseende valet i valkretsen dit nämnda distrikt hörde, vid valförrättningen i annat valdistrikt. En inom justitiedepartementet tillkallad sakkunnig, vilken efter verkställd utredning i en år 1933 upprättad promemoria (fogad vid propo-

sition nr 227/1933) framlade förslag om sådan röstning, ansåg att det enda, som skulle erfordras för att väljaren skulle få avlämna sin röst i annat valdistrikt, var ett konstaterande av väljarens identitet. Vid röstning utom det egna valdistriktet skulle väljaren därför inneha ett s. k. identitetsbevis. Sådant bevis skulle utfärdas å den ort, där valsedeln skulle avgivas, på landet av ledamot eller suppleant i valnämnd eller kommunalnämnd och i stad av den magistraten därtill förordnade. För att erhålla identitetsbevis skulle väljaren personligen inställa sig hos bevisutfärdaren och styrka sin identitet samt uppgiva den valkrets och kommun, där han var uppförd i röstlängd, samt sitt hemvist inom kommunen. Dessa uppgifter skulle antecknas å beviset. Vid valförrättningen skulle identitetsbeviset jämte valkuvertet inläggas i ett särskilt ytterkuvert och anteckning därå ske om den röstandes valkrets och kommun. Ytterkuverten skulle efter valförrättningen obrutna insändas till länsstyrelsen. Hos länsstyrelserna skulle hållas särskilda förrättningar, vid vilka ytterkuverten skulle sorteras efter valkretsarna, varefter de kuvert, som avsåg valkretsar utom länet, skulle översändas till de länsstyrelser, som skulle förrätta de slutliga sammanräkningarna. Vid den slutliga sammanräkningen skulle ytterkuverten öppnas, valkuverten och identitetsbevisen granskas, väljarna avprickas i röstlängden och valsedlarna medtagas vid rösträkningen.

Vid remissbehandlingen av promemorian framhölls i några yttranden svårigheten att — på grund av väljarnas ofta bristfälliga uppgifter angående det hemvist, varunder de är uppförda i röstlängden — med ledning av identitetsbevisen återfinna dem i röstlängden. Från några håll föreslogs, att till avhjälpande av denna olägenhet den föreslagna röstningsmetoden borde jämkas på så sätt, att väljare för att få rösta i främmande valdistrikt skulle vara skyldig att medha utdrag angående sin rösträtt ur det egna valdistriktets röstlängd.

I proposition nr 227 till 1933 års riksdag framlades förslag, bl. a. åsyftande att öppna möjlighet för införande av en röstningsmetod, enligt vilken röstberättigad skulle få rätt att avlämna valsedel i annat valdistrikt än det, där han var uppförd i röstlängden. Konstitutionsutskottet hemställde i utlåtande (nr 32) över propositionen, att riksdagen, med förklarande att propositionen då icke kunnat bifallas, måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om fortsatt utredning i ämnet. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

Sedan särskilt tillkallade sakkunniga verkställt den av 1933 års riksdag begärda ytterligare utredningen, förordade de (se promemoria, fogad vid proposition nr 216/1934) den jämkningen i förslaget, att väljare vid röstning utom det egna valdistriktet skulle vara skyldig avlämna utdrag ur röstlängden i detta valdistrikt, utvisande att han var där upptagen såsom röstberättigad. Som skäl för en dylik jämkning anförde de sakkunniga bl. a.:

Med det i 1933 års promemoria föreslagna systemet skulle stora svårigheter uppkomma att återfinna och identifiera väljarna i röstlängden vid den slutliga sammanräkningen. Denna skulle därigenom bli mycket tidsödande och besvärlig och kassationsprocenten av de avgivna valsedlarna förhål-

landevis hög. — — — Med ledning av röstlängdsutdrag från väljarens eget valdistrikt skulle däremot väljaren lätt kunna återfinnas i röstlängden. Kravet på företeende av röstlängdsutdrag skulle även vara ägnat att försvåra röstavlämnning av obehöriga.

Införes krav på röstlängdsutdrags företeende torde man visserligen med hänsyn till besväret att i förväg anskaffa sådant utdrag böra räkna med att institutet kommer till användning i något mindre utsträckning än om röstlängdsutdrag ej erfordras. Å andra sidan skulle genom kravet på röstlängdsutdrag vinnas att röstning i främmande valdistrikt bleve säkrare för väljaren än sådan röstning skulle bli enligt 1933 års utkast. Väljaren kan i förra fallet med praktiskt taget samma säkerhet som om han röstade i det egna valdistriktet påräkna att hans röst blir giltig. Fordras endast identitetsbevis, såsom i 1933 års utkast, måste man däremot räkna med en hög kassationsprocent bland de i främmande valdistrikt avgivna rösterna. — — — Ett system utformat på nu antytt sätt torde icke komma att verka avskräckande på de röstberättigade utan bör kunna komma till användning då ett verkligt behov av röstning i främmande valdistrikt föreligger. Det synes icke vara för mycket begärt, att den som vill rösta i främmande valdistrikt underkastar sig besväret att rekvidrera röstlängdsutdrag. Besväret med anskaffande av röstlängdsutdrag torde emellertid ha den verkan, att ifrågavarande röstningssätt icke användes i andra fall, än då verkligt behov föreligger. Detta måste anses som en bestämd fördel. — — —

Som ett betydelsefullt skäl mot ett system utan röstlängdsutdrag kan även anföras, att det över huvud är otillfredsställande att införa en metod, om vilken man på förhand kan beräkna att den kommer att medföra en hög kassationsprocent av de avgivna rösterna. En omläggning av det i 1933 års promemoria föreslagna systemet till ett system med röstlängdsutdrag medför slutligen den fördelen att länsstyrelserna komma att besparas mycket arbete och statsverket icke obetydliga kostnader.

I proposition nr 216 till 1934 års riksdag framlades förslag till vissa ändringar i riksdagsordningen och lagen om val till riksdagen med syfte att underlätta deltagandet i valen till riksdagens andra kammare. I propositionen föreslogs bl. a., att väljare skulle erhålla rätt att vid sådant val avlämna valsedel i annat valdistrikt än det han tillhörde.

Propositionen bifölls med vissa ändringar av 1934 års riksdag, grundlagsförslaget såsom vilande. Sedan detta senare slutligen antagits av 1937 års riksdag, utfärdade Kungl. Maj:t den 12 februari 1937 dels kungörelse angående beslutade ändringar i grundlagarna dels lag om ändring i vissa delar av lagen om val till riksdagen.

Genom sistnämnda lagändring infördes bestämmelser om rätt för väljare att å valdagen rösta i främmande valdistrikt och i vissa fall före valdagen inför särskilda röstmottagare. Härvid föreskrevs också att den som ville rösta på något av nämnda sätt skulle förete röstlängdsutdrag, utvisande att han var röstberättigad vid valet.

Inom socialdepartementet tillkallade sakkunniga föreslog för kommunalvalens vidkommande införande av rätt att vid vistelse utom hemorten å valdagen rösta å postanstalt i stället för vid valförrättningen i ett främmande valdistrikt såsom vid andrakammarvalen (SOU 1941: 28). De sakkunniga förordade härvid krav på innehav av röstlängdsutdrag. Vid remissbe-

handlingen av förslaget ifrågasatte emellertid socialdemokratiska partistyrrelsen, om företeendet av röstlängdsutdrag kunde anses behövt, och föreslog i stället i huvudsak följande förfaringsätt:

Väljaren skulle för röstmottagaren uppgiva namn och hemvist samt det val, i vilket han önskade delta, och i fall där röstning skedde före valdagen den anledning, som kunde medföra rätt till sådan röstning. Sedan väljaren därpå inlagt sin valsegel i ett valkuvert och överlämnat detta till röstmottagaren, skulle denne inlägga kuvertet i ett ytterkuvert, å vilket, i enlighet med väljarens uppgifter, skulle antecknas valet, valkrets och valdistrikt, som väljaren tillhörde, hemvist inom valdistriktet och den sammanräknande myndigheten. Väljaren skulle därefter i närvaro av röstmottagaren egenhändigt skriva sitt fullständiga namn på ytterkuvertet.

Departementschefen anförde i anledning härav i den till 1942 års riksdag avlätna propositionen (nr 98) följande:

Enligt min mening är kravet på företeende av röstlängdsutdrag motiverat med hänsyn därtill, att eljest risk för valfusk skulle förefinnas. Vidare skulle, om röstlängdsutdrag icke erfordrades, kunna förekomma, att valkuvert icke befordrades till rätt sammanräkningsmyndighet, varjämte svårigheter kunde uppstå att vid röstsammanräkningen återfinna väljaren i röstlängden.

I fråga om innehållet i utdraget synes det icke erforderligt att ange, att utdraget skall utvisa såväl att väljaren är röstberättigad vid valet som den valkrets och det valdistrikt väljaren tillhör. Det torde vara tillfyllest, att utdraget i denna del utvisar, att väljaren är röstberättigad vid ett visst val i ett angivet valdistrikt.

I anledning av propositionen väcktes vid nämnda års riksdag likalydande motionerna I: 203 och II: 271, vari hemställdes om bifall till propositionen med de ändringar, som föranleddes därav, att kravet på att i vissa fall förete röstlängdsutdrag skulle bortfalla. Konstitutionsutskottet framhöll i sitt över motionerna avgivna utlåtande (nr 5), att kravet på företeende av röstlängdsutdrag syntes motiverat med hänsyn till att eljest risk för valfusk förefunnos samt anförde:

Om röstlängdsutdrag icke erfordrades, skulle det vidare kunna förekomma, att valkuvert icke befordrades till rätt sammanräkningsmyndighet. Erfarenheten från tidigare valtillfällen har visat, att många väljare icke äga kännedom om inom vilket valdistrikt de äga rösträtt samt att väljare, som bytt bostad, ofta icke äga kännedom om i vilken röstlängd de äro upptagna. Med den av motionärerna föreslagna anordningen kunde även — särskilt i större kommuner indelade i ett betydande antal valdistrikt — svårigheter uppstå att vid röstsammanräkningen återfinna väljaren i röstlängden. Med hänsyn till vad sålunda anförts har utskottet icke nu funnit skäl tillstyrka motionärernas förslag.

Propositionen bifölls av riksdagen, medan motionerna ej föranleddes någon riksdagens åtgärd.

År 1943 verkställdes av en inom justitiedepartementet tillkallad sakkunnig utredning rörande erforderliga ändringar i vallagen. I en av den sakkunnige avlämnad promemoria (fogad vid proposition nr 10/1944) föreslogs, att poströstning skulle användas även vid andrakammarvalen. I promemorian

redovisades utlåtande över den nya röstningsmetoden från bl. a. Socialdemokratiska partistyrelsen, som yttrade, att en tillfredsställande lösning av frågan om väljares rätt att rösta på annan ort icke syntes vinnas, med mindre kravet på röstlängdsutdrag slopades.

I anledning härav utvecklade den sakkunnige ytterligare de skäl, som föranlett kravet på företeende av röstlängdsutdrag, samt anförde därvid bl. a. följande:

Risken för att valfusk skulle förekomma, om röstlängdsutdrag icke erfordrades, bör ej underskattas. Även om valfusk för sådant fall endast skulle inträffa någon enstaka gång, skulle detta dock kunna inverka på valets utgång och bör i varje fall i möjligaste mån förhindras. För erhållande av röstlängdsutdrag erfordras enligt gällande bestämmelser muntlig eller också skriftlig, bevittnad framställning hos den som har att utfärda utdraget, och för det fall att utdraget överlämnas till sökanden personligen skall denne skriftligen erkänna mottagandet därav. Risken för obehörig röstning i annan persons namn måste givetvis bli större, om kravet på företeende av röstlängdsutdrag skulle slopas och det, såsom föreslagits, endast skulle erfordras, att väljarens namn vid röstningen tecknades på ett kuvert.

Den omständigheten att särskild legitimation icke erfordras vid röstning inför valförrättare bör icke föranleda till att sådan icke skall förekomma vid röstning inför röstmottagare. Vid en valförrättning förefinnes ett visst skydd mot obehörig röstning därutinnan, att den som anmäler sig till röstning skall uppgiva sitt fullständiga namn och sitt hemvist inom valdistriktet. Genom att jämföra dessa uppgifter och eventuellt på valförrättarens anmodan lämnade uppgifter angående yrke eller titel samt födelseår med de i röstlängden förekommande anteckningarna kan i viss mån kontrolleras, att den som vill rösta är den som han uppgivit sig vara. Någon motsvarighet till denna kontrollmöjlighet finnes däremot icke vid röstning inför röstmottagare. — — —

Om röstlängdsutdrag icke erfordrades, skulle det med all säkerhet förekomma åtskilliga fall, där valkuvert icke komme att befordras till rätt sammanräkningsmyndighet eller där väljarna vid röstsammanräkningen icke kunde återfinnas i röstlängden och de avgivna valsedlarna således måste kasseras. Väljaren skulle nämligen, om kravet på företeende av röstlängdsutdrag slopades, ha att för röstmottagaren uppgiva sitt namn, valet, det valdistrikt, som han tillhör, hemvist inom valdistriktet och sammanräkningsmyndigheten. Det måste förutsättas, att många personer icke äga kännedom om samtliga dessa uppgifter. — — —

Det har även gjorts gällande, att kravet på röstlängdsutdrag tillkommit icke för att underlätta valdeltagandet för väljarna utan endast för att underlätta sammanräkningsförfarandet. Det besvär, som är förenat med anskaffandet av röstlängdsutdrag, kan väl dock knappast vara så stort, att detsamma icke uppväges av det förhållandet, att den som röstar med företeende av röstlängdsutdrag också får sin röst godkänd, där icke särskilda skäl föranleda till annat, medan däremot, om röstlängdsutdrag icke skulle erfordras, kassationen säkerligen skulle bli betydligt större. Därjämte skulle för sådant fall själva röstmottagningen, till omak icke minst för väljarna, komma att taga betydligt längre tid i anspråk, och det är ovisst, huruvida postverket då ens skulle kunna åtaga sig bestyret med röstmottagning. — — — Även om röstmottagarna inom landet genom generalpoststyrelsen erhålla kännedom om dagarna för andra än allmänna val, måste det dock, för undvikande i största möjliga utsträckning av felaktigheter vid

röstmottagningen, vara av stor vikt, att röstmottagarna erhålla kännedom om valdagarna även genom den i röstlängdsutdragen förekommande uppgiften därom. Röstmottagarna utom riket erhålla vid kommunalval kännedom om andra än allmänna val endast genom att taga del av innehållet i röstlängdsutdraget. — — — För att förhindra obehörigt uttagande av röstlängdsutdrag bör bestämmelsen, att skriftlig ansökan om sådant utdrag skall vara egenhändigt undertecknad av sökanden och bevittnad av minst en person, bibehållas.

Vid 1944 års riksdag framlades i överensstämmelse med den sakkunniges förslag proposition (nr 10) med förslag till ändringar i vallagen. Departementschefen anförde därvid beträffande kravet på röstlängdsutdrag, att företeende av ett sådant utdrag bl. a. avsåg att skapa garantier för valsäkerheten och att det därför ej kunde anses tillrådligt att eftergiva de gällande fordringarna på denna punkt. Departementschefens ståndpunkt biträdades av riksdagen. När genom lag den 17 mars 1944 poströstning infördes jämväl för andrakammarvalen, bibehölls sålunda bestämmelserna om röstlängdsutdragen oförändrade. Ställningstagandet till frågan om röstlängdsutdragen var emellertid ej slutgiltigt. I en vid 1944 års riksdag väckt motion (nr II: 100) hemställdes om utredning och förslag om underlättande av deltagandet i allmänna val. I motionen framhölls bl. a. att kravet på företeende av röstlängdsutdrag ej borde bibehållas. Konstitutionsutskottet, som behandlade motionen samtidigt med propositionen, hemställde i sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 2) att riksdagen i anledning av motionen ville anhålla om utredning och förslag i den där berörda frågan.

Chefen för justitiedepartementet tillkallade sedermera med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande sakkunniga — 1944 års valsakkunniga — för utredning angående möjligheterna att underlätta deltagandet i allmänna val. I direktiven för de sakkunniga anfördes bl. a. att det borde undersökas, huruvida det vore möjligt att utan eftergivande av valsäkerheten införa lättnader i kravet på företeende av röstlängdsutdrag vid röstning å postanstalt eller förenkla det för anskaffande av röstlängdsutdrag föreskrivna förfarandet.

I betänkande angående underlättande av deltagandet i allmänna val (SOU 1945: 64) redovisade de sakkunniga vissa av dem inhämtade yttranden om de erfarenheter, som vanns vid tillämpningen av systemet med röstning å postanstalt vid 1944 års andrakammarval. Flertalet av de hörda myndigheterna förklarade, att röstningssystemet fungerat tillfredsställande, och att kravet på företeende av röstlängdsutdrag borde bibehållas. Från några håll framfördes emellertid, att detta krav borde slopas. Som skäl härför anfördes huvudsakligen dels att anskaffandet av utdrag var förenat med sådant besvär, att personer, som eljest skulle rösta på angivet sätt, underlät anskaffa utdrag, dels att hinder för röstning vid valförrättning kunde uppstå först så sent, att utdrag icke hann anskaffas.

De sakkunniga framförde i sitt betänkande vissa synpunkter, som enligt deras mening talade för ett bibehållande av kravet på företeende av röst-

längdsutdrag. Sålunda fann de att detta krav i främsta rummet avsåg att skapa garantier för valsäkerheten, varvid de ansåg begreppet valsäkerhet innebära en garanti såväl för att den person, som avlämnade en valsedel, var röstberättigad, som för att han var den han uppgav sig vara.

De sakkunniga anförde vidare:

Risken för röstning i annan persons namn måste givetvis bli större, om kravet på företeende av utdrag skulle slopas och det, såsom föreslagits, endast skulle erfordras, att väljarens namn vid röstningen tecknades på ett kuvert. Någon särdeles stor risk för att sådan obehörig röstning skulle förekomma i större omfattning torde väl icke föreligga. Även om valfusk endast skulle inträffa vid något enstaka tillfälle, skulle detta dock kunna inverka på valutgången, särskilt vid kommunalval i mindre kommuner. Valfusk har förekommit, och vid större motsättningar i politiskt hänseende skulle det kunna inträffa, att ett eftergivande av gällande säkerhetsföreskrifter skulle i större utsträckning utnyttjas på obehörigt sätt. Obehörig röstning bör fördenskull i möjligaste mån förhindras.

De sakkunniga påvisade, att innehav av röstlängdsutdrag ägde betydelse i legitimationshänseende jämväl för det fall, att en gift person önskade avlämna valsedelsförsändelse från andra maken, eftersom i röstlängdsutdrag för gift person i regel fanns uppgift om även den andra makens namn. Ytterligare påpekades, att det ej var betydelselöst, att röstmottagarna erhöll kännedom om de olika valdagarna genom den uppgift därom, som förekommer i röstlängdsutdraget.

De sakkunniga framhöll vidare betydelsen av att avgivna valsedlar kom vederbörande sammanräkningsmyndighet tillhanda och att detta skedde å sådan tid, att valsedlarna kunde medtagas vid sammanräkningen samt anförde, att om röstlängdsutdrag användes, man alltid kunde räkna med att så skedde, medan å andra sidan, om väljaren till röstmottagaren skulle lämna erforderliga uppgifter, i åtskilliga fall felaktiga uppgifter komme att lämnas, vilket skulle kunna föranleda att valkuvert ej befordrades till rätt sammanräkningsmyndighet eller den röstande ej kunde återfinnas i röstlängden. Som en ytterligare fördel, som var förbunden med användande av röstlängdsutdrag, anfördes att röstmottagningen tog mindre tid i anspråk än vad förhållandet skulle vara om väljaren skulle lämna vissa uppgifter, som skulle antecknas å ett särskilt kuvert. Även sammanräkningsmyndighetens arbete ansågs skola komma att betydligt öka, om den icke vid undersökningen, huruvida väljaren var röstberättigad, hade tillgång till uppgifterna i röstlängdsutdraget. Om partiorganisationerna i större utsträckning började att, med ledning av förteckningarna över utfärdade röstlängdsutdrag, tillställa dem som erhållit utdrag vederbörliga valsedlar, räknade de sakkunniga också med en minskning av den kassation, som berodde på ogiltiga valsedlar. Slutligen framhöll de sakkunniga, att anskaffandet av röstlängdsutdrag kunde anses vara av viss betydelse därigenom, att det motverkade, att ifrågavarande röstningssätt användes i andra fall än då verkligt hinder för röstning vid valförrättning föreläge. De ansåg det nämligen vara av

stor betydelse för valintressets vidmakthållande, att röstningen i största möjliga utsträckning skedde vid de egentliga valförrättningarna.

De sakkunniga anförde vidare:

Efter prövning av de fördelar och nackdelar, som äro förbundna med användande av röstlängdsutdrag, vilja de sakkunniga såsom sin uppfattning uttala, att en röstningsmetod med användande av röstlängdsutdrag icke kan ersättas med ett system, där väljaren endast skulle hava att till röstmottagaren lämna vissa uppgifter utan att därvid förete särskild handling. Med hänsyn till de olägenheter, som äro förbundna med kravet på företeende av röstlängdsutdrag, ha de sakkunniga emellertid ansett sig böra närmare undersöka, huruvida röstlängdsutdraget skulle kunna ersättas med annan handling, vilken icke behöver för ändamålet särskilt anskaffas men som ändock är av sådan beskaffenhet, att dess användande innefattar åtminstone i det väsentliga de fördelar, som äro förenade med röstlängdsutdraget.

Slutligen redovisade de sakkunniga vissa undersökningar om möjligheten att ersätta bestämmelsen om avlämnande av röstlängdsutdrag med föreskrift om företeende av det medborgarkort, varom förslag framlagts av folkbokföringskommittén. Enligt de sakkunnigas mening borde kravet på företeende av röstlängdsutdrag tillsvidare bibehållas och frågan om dess eventuella avskaffande upptagas till avgörande först sedan beslut fattats om införande av medborgarkort.

1955 års valutredning

Utredningen anför, att den i sitt den 12 december 1955 avgivna delbetänkande, vari bl. a. framlades det år 1956 genomförda förslaget om att röstlängdsutdrag i kommun på landet även skulle kunna utfärdas av därtill av länsstyrelsen förordnad person, jämväl berörde frågan om röstlängdsutdragets avskaffande. Därvid framhölls att denna fråga icke nödvändigtvis behövde vara beroende av att medborgarkortet kom att stå till buds såsom lämplig ersättare för detta utdrag. I detta sammanhang erinrade utredningen om de röstkort, som numera inom åtskilliga orter före ett val utsändes av magistraten eller valnämnden till samtliga röstberättigade. Utredningen fann dock att om röstkorten skulle kunna få någon betydelse som ersättare för röstlängdsutdragen, frågan om deras utformning och utsändande måste bli föremål för närmare utredning.

Enligt vad utredningen framhåller medför bruket av röstlängdsutdrag betydande fördelar, icke blott ur valsäkerhetssynpunkt utan även i rent praktiskt hänseende. Sålunda underlättar röstlängdsutdraget röstningen både för väljaren och röstmottagaren och de uppgifter utdraget innehåller gör det möjligt att vid sammanräkningsförrättningen snabbt återfinna väljaren i röstlängden. Bruket av röstlängdsutdrag förorsakar emellertid såväl allmänheten som myndigheterna ett avsevärt besvär. Röstlängdsutdraget utfärdas först efter särskild beställning, som alltid måste göras av väljaren själv, oavsett var han befinner sig. Anskaffandet förutsätter således ett

visst mått av initiativ och förutseende från väljarens sida. För valmyndigheterna, som har att svara för utfärdandet, medför detta ett omfattande arbete med registrering och expediering, vilket tar i anspråk en oproportionerligt stor del av den tid, som står till förfogande för valförberedelserna. Visserligen torde det vara möjligt att i viss mån förenkla och underlätta proceduren med utfärdandet av röstlängdsutdrag — bl. a. genom att förteckningen över gjorda ansökningar om röstlängdsutdrag samt över utfärdade utdrag fick föras i form av lösbladssystem. Men det väsentliga arbetet skulle dock alltså kvarstå. En ännu större nackdel än det besvär beställning och utfärdande medför för väljare och valmyndigheter torde dock vara, att kravet på röstlängdsutdrag vid röstning utom det egna valdistriktet i vissa fall kan utgöra ett faktiskt hinder för en väljare att utöva sin rösträtt. Detta blir fallet om behovet av röstlängdsutdrag aktualiseras för sent för att utdrag skall hinna beställas. Och även om beställningen göres i god tid före valet, kan det inte sällan vara svårt att med röstlängdsutdrag nå sådana väljare, som vistas å avlägsna orter utom riket eller befinner sig på resor. För väljare utan starkare intresse för valet kan också tvånget att på förhand anskaffa röstlängdsutdrag, för den händelse de är förhindrade att rösta i det egna valdistriktet, föranleda att de helt avstår från att rösta.

Valutredningen har därför kommit till den uppfattningen, att det nuvarande kravet på innehav av röstlängdsutdrag vid röstning utom det egna valdistriktet bör avskaffas, därest röstlängdsutdraget finnes kunna ersättas av någon handling, som väljarna ändå innehar och som innehåller de för röstningen och sammanräkningen erforderliga uppgifterna. Utredningen erinrar att för 1944 års vallagssakkunniga det av folkbokföringskommittén föreslagna medborgarkortet framstod såsom den handling, vilken kunde tänkas ersätta röstlängdsutdraget. Kommitténs förslag har visserligen så till vida satt spår i lagstiftningen, som det i 24 § folkbokföringsförordningen intagits bestämmelser om att envar i riket kyrkobokförd person skall innehå ett av vederbörande länsbyrå för honom utfärdat kort med uppgifter angående haus namn och kyrkobokföringsort m. m. Sådant kort benämnes för svensk medborgare medborgarkort och för annan person främlingskort. Bestämmelserna har dock aldrig trätt i kraft, utan frågan om ikraftträdandet har enligt kungörelse den 30 maj 1952 (nr 342) blivit ställd på framtiden. Däremot har i 33 § 1953 års uppbördsförordning intagits bestämmelser om en annan handling av i viss mån likartat slag, nämligen skattekortet. Enligt dessa bestämmelser skall vid debetsedel, avseende preliminär skatt, förutom skatteanvisningar vara fogat skattekort, upplagande å debetsedeln angivna uppgifter angående den skattskyldige samt dessutom vissa andra uppgifter, som dock uteslutande är av intresse ur skattesynpunkt.

Utredningen anför, att medborgarkortsfrågan på senare tid ånyo aktualiserats. Statens organisationsnämnd har nämligen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 23 juni 1958 med vissa förslag angående folkbokföringsväsen-

det och uppbördsväsendet även berört denna fråga samt därvid hänvisat till en skrivelsen bifogad »PM angående medborgarkort». I denna diskuteras olika tänkbara alternativ till lösning av medborgarkortsfrågan, varvid en såsom alternativ I betecknad lösning förordas. Denna innebär, att man inför ett medborgarkort, som övertager skattekortets funktioner och dessutom i första hand tjänar såsom hjälpmedel inom folkbokföringen, sjukförsäkringen och valordningen samt i viss utsträckning såsom allmän legitimationshandling. Genom ett sådant medborgarkort anses en minskning kunna ske av det antal handlingar av olika slag, innehållande personuppgifter m. m., som nu utlämnas till stora delar av befolkningen för permanent eller mera tillfälligt bruk. Icke minst för allmänheten skulle det vara till fördel att äga tillgång till en enda handling, som tillgodoser olika funktioner.

Enligt vad utredningen påpekar skulle vid val ett dylikt medborgarkort — för vilket föreslagits benämningen personkort — användas i stället för nuvarande röstkort. Förutom namn och hemortskommun skulle personkortet, vilket årligen skulle tillställas alla här i riket mantalsskrivna personer i röstberättigad ålder, utvisa bl. a. vederbörandes valdistrikt. Om så önskades och fördelningen av vallokaler kunde vara klar redan under hösten året före det, då allmänna val skall hållas — något som dock torde vara förenat med stora praktiska svårigheter — skulle det vara tekniskt möjligt att även förse personkortet med uppgift om vallokal. Tiden för vallokalernas öppethållande skulle också kunna anges på personkortet. Däremot blir det icke möjligt att förse kortet, som skulle utsändas innan årets röstlängd upprättats, med uppgifter om eventuella rösträttshinder och om uppslag i röstlängden. Personkortets funktion beträffande valen skulle alltså bli att upplysa vederbörande om det valdistrikt han tillhör, därest han är röstberättigad, samt möjligen också om vallokal och öppethållande.

Utredningen nämner, att organisationsnämndens skrivelse överlämnats till uppbördsorganisationskommittén, som har att verkställa utredning och framlägga förslag till eventuell omorganisation inom folkbokförings- och uppbördsväsendet. Kommittén, vars arbete f. n. är inriktat på att taga ställning till frågan, om ett av organisationsnämnden föreslaget nytt tekniskt system inom folkbokförings- och uppbördsväsendet lämpligen bör genomföras, har ännu icke tagit upp spörsmålet om medborgarkort-personkort till behandling. Om det av nämnden föreslagna tekniska systemet kommer att accepteras, kan det dock, enligt vad som uppgivits, vara genomfört tidigast omkring årsskiftet 1964/65.

Utredningen förklarar sig ha övervägt, huruvida med hänsyn till det läge, vari spörsmålet om medborgarkort-personkort sålunda befinner sig, ytterligare uppskov kan vara motiverat, innan ställning tas till frågan om röstlängdsutdragets avskaffande. Den enda handling, som utöver ett medborgarkort-personkort skulle kunna tänkas ersätta röstlängdsutdraget, är just röstkortet, vilket eventuellt skulle avskaffas, därest organisationsnämndens förslag om ett personkort genomföres. Utredningen vill icke utesluta möj-

ligheten av att utsändandet av röstkort kan komma att upphöra, därest väljarna får tillgång till ett personkort, som bl. a. anger deras valdistrikt, men understryker samtidigt, att personkortet icke kan övertaga röstkortets alla nuvarande funktioner, bl. a. att vara en direkt påminnelse om det förestående valet och samtidigt en bekräftelse på rösträtten och anvisning om lokal och tid för rösträttens utövning inom valdistriktet.

Utredningen anser emellertid, att förslaget om införande av personkort icke ger anledning att underlåta att ta ställning till frågan huruvida röstlängdsutdraget bör ersättas med röstkortet. Anses det möjligt att ge röstkortet ett sådant vidgat användningsområde, måste detsamma gälla ett personkort som sedermera kan komma att införas för att övertaga bl. a. röstkortets funktioner. Förfarandet vid röstningen blir nämligen i huvudsak detsamma vare sig personkort eller röstkort kommer till användning.

Utsändandet av röstkort är — enligt vad utredningen påpekar — icke obligatoriskt; bestämmelser om röstkort saknas för övrigt helt och hållet i vallagarna. Röstkort utsändes emellertid före valen i allt större omfattning. Till folkomröstningen 1957 utsändes röstkort till 70 procent av hela antalet röstberättigade. För städernas del var procenttalet 98, medan det för landsbygdens del stannade vid 42. Bestämmelser angående format och utförande av blanketter till röstkort har i regel utfärdats av statistiska centralbyrån. Blanketterna har på vederbörande kommuners bekostnad tillhandahållits länsstyrelserna (länsbyråerna för folkbokföringen) och av dessa med användning av deras tryckande register försetts med adresstryck. I regel har blanketterna, innan de överlämnats till länsbyråerna, försetts med tryckt text rörande bl. a. valdag, tider för vallokals öppethållande och vallokal. De med adresstryck försedda blanketterna har från länsbyråerna översänts till respektive valnämnder, genom vilkas försorg de försetts med uppgift om uppslag i röstlängden och i förekommande fall kompletterats med närmare uppgift om vallokal. Blanketter för sådana personer, som icke varit röstberättigade, har sorterats undan. Kommunerna har alltså haft att bestrida kostnaderna för blanketter, blankettryck och expediering. Kostnaden för länsbyråernas arbete att förse blanketterna med adresstryck har emellertid stannat på statsverket. Postbefordringen sker som tjänsteförsändelse.

Utredningen anför, att å såväl röstlängdsutdraget som röstkortet finns uppgifter beträffande väljarens fullständiga för- och tillnamn samt yrke eller titel, ävensom uppgifter om väljarens rösträtt och valdistrikt, uppslag i röstlängden och rad å uppslaget. Härutöver tillkommer å röstlängdsutdraget uppgift angående hemvist enligt röstlängden, medan å röstkortet bostadsadressen angivits ävensom i regel de två senaste mantalsskrivningsorterna. Vidare innehåller röstlängdsutdraget uppgifter om väljarens födelseår samt om sammanräkningsmyndigheten, samt, då fråga är om val till andra kammaren, om valkretsen. Å utdraget anges vidare namnet och födelseåret för röstberättigad make, om makarna är uppförda på samma ställe i röstlängden. Röstkortet innehåller å andra sidan vissa uppgifter, som icke återfinns

å röstlängdsutdraget, nämligen uppgifter om vallokalen inom valdistriktet och de tider valförrättningen pågår. I den mån så skulle erfordras, torde det ej möta några svårigheter att komplettera röstkortet med uppgift om sammanräkningsmyndigheten. Detta kan även i regel förses med uppgift om såväl väljarens som äkta makes födelsedatum samt vigseldatum; av tekniska skäl måste, om väljarens födelsetid skall utsättas på kortet, även makens födelsetid utsättas. De röstkort som framställs genom försorg av uppboordsverket i Stockholm (länsbyrå för Stockholm) kan dock icke förses med uppgift om makes födelsetid men väl med uppgift om vigseldatum. Införes uppgifter om väljarens och äkta makes födelsedatum samt vigseldatum å röstkortet, blir det möjligt att med ledning av dessa uppgifter konstatera att två väljare är gifta med varandra, vilket har betydelse för den händelse någon som röstar inför särskild röstmottagare samtidigt önskar avlämna valedelsförsändelse för äkta make. Uppgiften om väljarens födelsedatum kommer dock att beträffande väljare, försedda med röstkort, hindra den ytterligare identitetskontroll, som någon gång förekommer vid valförrättningen i det egna valdistriktet genom att väljaren tillfrågas om när han är född. Denna kontroll torde dock knappast vara av sådant värde, att den bör hindra röstkortets komplettering på angivet sätt. Emellertid kan vissa invändningar göras mot att röstkortet, som alltjämt skulle utsändas utan att vara inlagda i kuvert, förses med ytterligare personuppgifter utöver de som nu förekommer. Dessutom skulle dessa uppgifter i enlighet med vad förut anförts icke bli enhetliga för Stockholms stad och för landet i övrigt. Utredningen anser därför att röstkortet icke bör förses med dylika uppgifter. Röstkortet kan då visserligen icke tjäna som legitimation för den som vill avlämna valedelsförsändelse för äkta make, men denna omständighet torde icke vara av sådan vikt, att den bör hindra att röstlängdsutdraget ersättes med röstkortet. I de fall, då makarna är uppförda på olika ställen i röstlängden, upptager f. ö. icke heller röstlängdsutdragen någon uppgift om äkta make.

Under hänvisning till vad sålunda anförts framhåller utredningen att röstkortet efter de kompletteringar, som är tekniskt möjliga att vidtaga, kommer att innehålla de uppgifter som är erforderliga för röstningen och sammanräkningen. Möjligen skulle det kunna göras gällande att riskerna för felaktigheter ökar, om röstkortet skall ersätta röstlängdsutdraget, framför allt därigenom att det kan hända att röstkort av misstag tillställs en person som icke är röstberättigad. Skulle denne begagna sig av röstkortet för att rösta inför särskild röstmottagare, kan detta dock icke inverka på valet, eftersom hans valedel kasseras vid sammanräkningsförrättningen.

Utredningen påpekar, att om ett kompletterat röstkort skall användas i stället för röstlängdsutdrag, själva röstningen blir något besvärligare för väljaren. Eftersom det nuvarande röstlängdsutdraget är tecknat på det ytterkuvert, som skall användas vid röstningen, behöver väljaren ej själv fylla i några uppgifter på kuvertet utan endast i samband med röstningen teckna sitt namn å detsamma samt, vid röstning före valdagen, underskri-

va en förklaring om den anledning, som ger honom rätt att rösta i sådan ordning. Skall röstning utom det egna valdistriktet ske med hjälp av röstkortet, måste väljaren själv ombesörja att erforderliga uppgifter överföres från röstkortet till ytterkuvertet. Detta kan ske i vallokal i samband med röstningen, men ytterkuvertet bör tillhandahållas även utanför vallokalen, så att ifyllandet kan ske på förhand.

Utredningen framhåller, att som legitimationshandling röstkortet icke kan helt mäta sig med röstlängdsutdraget. Visserligen utsändes icke röstlängdsutdraget såsom rekommenderad försändelse, men med hänsyn till att det är särskilt beställt och således väntat av beställaren och adressuppgiften aktuell torde risken, att det kommer i obehöriga händer, vara ringa. Risken härför torde vara större i fråga om röstkortet, vilket utsändes utan föregående beställning under den hos myndigheterna senast kända adressen. Röstkortet torde dock vara ett nästan lika gott legitimationsmedel som åtskilliga andra handlingar, som nu enligt allmänna poststadgan kan godtagas som legitimation, exempelvis sjukkassekortet och skattekortet. Vad särskilt de sistnämnda angår utsändes de på i huvudsak samma sätt som röstkortet, men för att tjäna som legitimationshandling skall de dock vara försedda med vederbörandes namnteckning, för vilken särskild plats finnes å kortet. Med hänsyn bl. a. till den föreskrivna skyldigheten att i samband med röstning utom det egna valdistriktet förse ytterkuvertet med namnteckning torde enligt valutredningens mening risken för obehörigt utnyttjande av röstkortet vid sådan röstning icke vara alltför stor. Risken skulle ytterligare kunna minskas, därest röstkortet på samma sätt som skattekortet fördes med innehavarens namnteckning, något som skulle kunna utgöra en förutsättning för att röstkortet skulle få utnyttjas som legitimationshandling vid röstning utom det egna valdistriktet. Emellertid saknas närmare erfarenheter av röstkortets användning vid röstning inför särskild röstmottagare, och det kan icke uteslutas att utrymme för valfusk kommer att ges, om röstkortet utan vidare skulle träda i röstlängdsutdragets ställe. Utredningen anser det därför ej tillrådligt att godtaga röstkortet som legitimationshandling vid röstning inför särskild röstmottagare och föreslår, att den, som röstar i denna ordning, skall vara skyldig att styrka sin identitet. Utredningen är väl medveten om att ett sådant krav på legitimation i förening med en skyldighet för röstmottagaren att granska uppgifterna å ytterkuvertet mot röstkortet kan komma att något tynga arbetet för röstmottagarna. De eventuella olägenheterna härav bör å andra sidan icke överdrivas, då ju legitimation numera regelbundet kräves hos posten, när det gäller utkvittering av penningar eller värdeförsändelser. Legitimation skulle kunna ske genom någon av de handlingar, som finns angivna i 93 § allmänna poststadgan (bl. a. postens identitetskort, pass, körkort, sjöfartsbok, försäkringsbesked avseende den allmänna sjukförsäkringen, skattekort å preliminär skatt för löpande inkomstår, folkpensionsbrev, värnpliktings inskrivningsbok) och därmed likvärdiga handlingar.

Om röstkortet skall ersätta röstlängdsutdraget, kommer enligt utred-

ningens mening sannolikt ett avsevärt större antal väljare än nu att begagna sig av möjligheterna att rösta inför särskilda röstmottagare. Utredningen antager, att tillskottet av röster huvudsakligen skulle komma från personer, som eljest icke alls skulle ha röstat. Emellertid kan det icke utslutas, att möjligheten att poströsta på valdagen kan komma att i viss utsträckning utnyttjas av väljare, som, därest skyldigheten att anskaffa särskilda röstlängdsutdrag kvarstått, skulle sökt rösta å hemorten hellre än utanför det egna valdistriktet. Detta kan framför allt bli fallet beträffande väljare, som är bosatta i de större tätorterna men har sportstugor i grannkommunerna.

Enligt utredningens mening bör farhågorna för en sådan utveckling icke kunna åberopas som hinder mot röstlängdsutdragets avskaffande. Har i vallagarna införts rätt för väljare att under vissa angivna förutsättningar rösta i särskild ordning, bör ett önskemål om att begränsa användningen av denna rätt icke få utgöra någon riktpunkt för utformningen av föreskrifterna om tillvägagångssättet vid själva röstningen.

Utredningen förordar därför att röstkortet efter komplettering av uppgifterna å desamma i enlighet med vad förut angivits skall användas vid röstning inför särskilda röstmottagare i stället för de nuvarande röstlängdsutdragen. Utredningen anmärker, att man skulle kunna tänka sig, att bestämmelserna utformades på sådant sätt, att röstlängdsutdraget i princip bibehölls, men rätt för väljaren infördes att i dettas ställe använda röstkortet, om sådant tillställts honom. Önskemålet att få enhetliga regler har emellertid föranlett utredningen att föreslå att de nuvarande röstlängdsutdragen helt slopas och att utsändningen av röstkort i stället göres obligatorisk. Utredningen är väl medveten om att förslaget kan komma att medföra svårigheter särskilt för de valnämnder i mindre kommuner, som icke tidigare utsänt röstkort. Dessa svårigheter bör emellertid icke få hindra genomförandet av en reform som är ägnad att väsentligt underlätta valdeltagandet för dem som har att rösta utom det egna valdistriktet.

Röstkortet skall enligt vad utredningen föreslår upprättas genom valnämndens eller magistratens försorg och innehålla i huvudsak samma uppgifter som röstlängdsutdragen gjort. Utsändningen av röstkort, som likaledes skall ombesörjas av valnämnden eller magistraten, bör ske i god tid före det röstning inför särskilda röstmottagare påbörjas, och utredningen föreslår i detta hänseende, att röstkortet vid val i hela riket skall med posten översändas till de röstberättigade senast å tjugofemte dagen före valdagen. Något krav på att röstkortet skall utsändas såsom rekommenderad försändelse bör icke uppställas, men å andra sidan bör kortet icke utsändas som masskorsband. För den händelse väljaren saknar röstkort — utsänt sådant har icke kommit honom tillhanda eller efteråt förkommit — skall han ha rätt att efter rekvisition hos valnämnd eller magistrat erhålla ett nytt röstkort. Sådant rekvisition skall kunna ske helt formlöst. Den som vid valet beräknas vara utomlands kan ha intresse av att röstkortet expedieras till honom redan innan den allmänna utsändningen härav äger rum. På särskild

framställning skall jämväl sådan röstberättigad kunna få röstkort sig tillställt. Utredningen anser det icke erforderligt att införa bestämmelser om registrering av särskilt expedierade röstkort.

Vad angår förfarandet vid röstning utom det egna valdistriktet föreslår utredningen att väljaren, då han inställer sig hos röstmottagaren, skall förete sitt röstkort. Väljaren skall därvid såsom tidigare angivits vara beredd att legitimera sig. Han skall vidare avlämna ett särskilt ytterkuvert å vilket han dessförinnan skall ha överfört de uppgifter, som finns angivna å röstkortet. Detta ytterkuvert kommer — sålunda ifyllt — att motsvara det med röstlängdsutdrag försedda ytterkuvert, som f. n. användes. Ytterkuvert skall finnas tillgängliga hos röstmottagaren liksom hos valnämnd och magistrat. Slutligen skall väljaren i likhet med vad som nu är fallet egenhändigt inför röstmottagaren teckna sitt namn å kuvertet. — Väljare skall liksom hittills äga avlämna valsedel för sin make. Härvid skall han avlämna valsedelförsändelse från maken jämte för denna ifyllt ytterkuvert. Dessutom skall röstkortet för denna make företes. Då röstkortet saknar uppgift om den andre makens namn, yrke och titel har föreskrivits att väljaren å makens ytterkuvert skall skriftligen bekräfta sin behörighet att avlämna försändelsen. Någon ytterligare bevisning för att vederbörande är äkta makar har icke ansetts böra krävas.

Utredningen anser, att kostnaderna för blanketter till röstkort, blanketttryck och röstkortens iordningställande liksom hittills bör bestridas av kommunerna. Kostnaden för länsbyråernas arbete att förse blanketterna med adresstryck bör dock även i fortsättningen stanna å statsverket. De ytterkuvert, varom här är fråga, skall enligt förslaget i god tid före valet finnas tillgängliga hos röstmottagarna. Med hänsyn till att ifyllandet av kuverten skall kunna ske på förhand, synes det lämpligt att kuverten göres tillgängliga även hos valnämnder och magistrater. Utredningen framhåller, att detta icke är lika angeläget som då fråga är om äktamakekuvert, vilka av väljarna regelmässigt iordningställes utanför vallokalen.

Utredningen håller för troligt, att storleken av den upplaga i vilken ytterkuverten skall behöva tryckas skulle bli avsevärt mycket större om kuverten — i likhet med vad utredningen i annat sammanhang föreslagit beträffande äktamakekuvert — på statsverkets bekostnad skulle tillhandahållas väljarorganisationerna. Därtill kommer att behovet för väljarna av att lätt ha tillgång till kuverten kan tillgodoses på ett rimligt sätt, om kuverten distribueras till postanstalterna i god tid före valet. Väljare, som ämnar rösta utom det egna valdistriktet, har ju då möjlighet att på närmaste postanstalt eller hos valmyndighet förse sig med kuvert. De flesta väljare torde för övrigt icke ha behov av ytterkuvertet förrän i samband med att de inställer sig å postanstalten för att rösta. På grund härav anser utredningen det icke påkallat att nu framlägga förslag om rätt för väljarorganisationerna att erhålla fria kuvert. Sedan erfarenheter vunnits av det föreslagna röstningsförfarandet, bör frågan dock bli föremål för förnyat övervägande.

Remissyttrandena

Förslaget har i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran i det övervägande antalet remissyttrandena. Endast ett fåtal remissinstanser har motsatt sig förslaget.

Av de remissinstanser som tillstyrkt förslaget yttrar *länsstyrelsen i Kronobergs län*, att ett slopande av kravet på innehav av röstlängdsutdrag och dettas ersättande med en handling, som väljaren ändock innehar och som innehåller de för röstning och sammanräkning erforderliga uppgifterna, skulle innebära en förenkling och underlätta deltagandet, vilket ur allmän synpunkt är önskvärt. *Valnämnden i Simrishamn* anför, att förslagets genomförande är i hög grad ägnat att underlätta valdeltagandet för dem, som har att rösta utom det egna valdistriktet. Risken för obehörigt utnyttjande av röstkortet synes icke vara stor, om den röstande på sätt föreslagits ålägges skyldighet att styrka sin identitet.

Enligt vad *länsstyrelsen i Västmanlands län* framhåller är det nuvarande kravet på röstlängdsutdrag vid röstning utom det egna valdistriktet onekligen ett besvär för väljare och kan även i vissa fall utgöra ett faktiskt hinder för en väljare att utöva sin rösträtt. Även *länsstyrelsen i Malmöhus län* anser bruket av röstlängdsutdrag vara till besvär för såväl allmänheten som myndigheterna. Röstberättigad, som önskar röstlängdsutdrag, erhåller sådant blott efter särskild beställning, som måste göras av honom själv, var han än befinner sig. Vidare föreligger den allvarliga olägenheten av nuvarande bestämmelser att, då behovet av röstlängdsutdrag aktualiseras först kort tid före valdagen, utfärdande av utdrag icke alltid medhinner. Kravet på röstlängdsutdrag vid röstning utom det egna valdistriktet kan alltså i sådant fall komma att utgöra ett faktiskt hinder för rösträttens utövande. Till de olägenheter, som sålunda följer för den enskilde, kommer valmyndigheternas omfattande arbete med registrering och expediering, vilket arbete ofta är mycket betungande. Med hänsyn till de erinringar, som kan riktas mot nuvarande system, är det önskvärt att genomföra en annan ordning i syfte att bättre tillgodose kraven på smidighet och arbetsbesparing. Utredningens förslag utgör enligt *länsstyrelsens* mening en lämplig lösning för vinnande av detta syfte. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* anser det föreslagna systemet praktiskt och ägnat att minska besväret med röstning å annan ort. Eftersom legitimation skall krävas vid röstning med röstkort, torde man ej heller behöva befara, att valsäkerheten skall komma att äventyras.

Stockholms stads valnämnd betecknar förfarandet vid utfärdande av röstlängdsutdrag som otympligt och arbetskrävande. Detta omdöme gäller icke minst den registrering av beställda utdrag, som det åligger valnämnden att ombesörja. Dessa registreringssvårigheter försvinner enligt utredningsförslaget helt, och utredningens förslag torde även i övrigt medföra förenklingar i valnämndens arbete.

Viss tvekan, som dock ej leder till avstyrkande av förslaget, kommer till uttryck hos ett par remissinstanser. *Länsstyrelsen i Hallands län* finner

visserligen en förenkling av poströstningen vara motiverad men framhåller att vissa risker kan vara förenade med en så långt gående förenkling härvidlag, att allmänheten kommer att anse det enklare och bekvämare att rösta på posten än vid valförrättningen. En sådan uppfattning kan nämligen lätt leda till missbruk av rätten att rösta på posten, i det att åtskilliga väljare kanske föredrager att vid lägligt tillfälle någon dag före valdagen rösta på posten — under uppgift att de å valdagen kommer att vistas utom riket — framför att å valdagen — en söndag — stå i kö för att rösta i vallokalen. Ett ökat antal poströstande innebär, att en stor del av valförrättningen överflyttas från valförrättarna till sammanräkningsmyndigheterna, vilket ur olika synpunkter är mindre lämpligt. *Generalpoststyrelsen* anför, att det nuvarande systemet med röstlängdsutdrag vid röstning utanför det egna valdistriktet torde ha tillkommit för att bereda väljare, som *hela* valdagen vistas på annan ort än hemorten, möjlighet att utöva sin rösträtt. Däremot torde det icke ha varit avsett att underlätta röstningen för väljare, som i samband med några timmars söndagsutflykt eller rentav på grund av vallokalens belägenhet föredrar att poströsta i någon grannkommun i stället för att besöka sin ordinarie vallokal. Enligt generalpoststyrelsens mening torde det icke vara för mycket begärt, att den som vet att han vid valförrättning kommer att befinna sig på annan ort gör sig det omaket att i tid rekvirera röstlängdsutdrag. Det synes knappast motiverat att enbart med tanke på väljare med ringa intresse för valdeltagandet genomföra särskilda anordningar för att underlätta deras röstning. Nuvarande olägenheter med registrering och expediering av röstlängdsutdrag torde i viss mån kunna elimineras genom lämpliga kontorstekniska förenklingar, något som också antytts i utredningens promemoria. För de väljare, som icke i förväg kan förutse, att de kommer att vistas på annan ort vid valförrättningen, framstår däremot nuvarande bestämmelser som verkligt hindrande för valdeltagande. Om dessa väljare bedömes vara så många, att det måste anses vara ett allmänt intresse, att även de får möjlighet att rösta på annan ort, vill generalpoststyrelsen ej motsätta sig prov med ett ändrat system för poströstning men det bör eftersträvas, att det nya systemet icke ytterligare — vare sig för väljarna eller postverket — komplicerar det redan betungande och invecklade förfarandet vid poströstning.

Generalpoststyrelsen anför vidare, att den delar utredningens uppfattning, att antalet poströstande kommer att väsentligt öka, om röstlängdsutdraget avskaffas. Ökningen torde i stort sett komma att hänföra sig till sådana röstande, som med nuvarande bestämmelser skulle ha röstat på vallokal, t. ex. sportstugeägare, personer på söndagsutflykter etc., och som först på själva valdagen bestämmer sig för att resa bort beroende på väderleksförhållanden o. dyl. Hur mycket poströstningen kommer att öka, är givetvis svårt att säga. Nuvarande möjlighet till överblick över antalet väljare som tänker poströsta, kommer att försvinna, om röstlängdsutdragen slopas. Det kommer att bli mycket svårt att beräkna åtgången av ytterkuvert och andra valtillbehör för poströstning. Det torde bli ofrånkomligt, att varje postan-

stalt utrustas med ett lager av valtillbehör, som betydligt överstiger den verkliga förbrukningen. I enstaka fall kan ändå inträffa, att lagret ej räcker på valdagen och då är möjligheterna att på den korta tid som står till buds fylla på lagret mycket små, åtminstone på landsbygden.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län yttrar, att även om ökningen av poströstningar skulle bli stor, kanske inemot en fördubbling av antalet poströstande, så innebär detta likväl i första hand en organisationsfråga för och inom länsstyrelsen, som bör kunna lösas. Länsstyrelsen anför vidare:

Enligt förslaget förutsättes den röstande skola själv ifylla ytterkuvertet för valsedelsförsändelsen. Det är att antaga att antalet felaktigt eller ofullständigt ifyllda kuvert kommer att bli större enligt den föreslagna ordningen än enligt den nuvarande. Då varje felaktighet eller ofullständighet erfarenhetsmässigt tar lång tid att rätta till, är det klart att arbetet med uppsorteringen av valsedelsförsändelserna kommer att bli tidsödande. Härvid är att beakta att röstlängderna i regel icke stå till förfogande förrän fjärde dagen efter valet. Hänsyn måste även tagas till de ökade svårigheter, som måste uppkomma för överståthållarämbetet med dess befattning med ytterkuvert, som till ämbetet inkomma från röstmottagare i utlandet. Samtliga nu angivna omständigheter liksom den beräknade ökningen av antalet valsedelsförsändelser måste leda till att den förberedande granskningen av inkomna valhandlingar icke kommer att kunna genomföras på så kort tid som hittills. Den antagliga utvecklingen är att själva sammanräkningen kommer att förskjutas i tiden och äga rum betydligt senare än å åttonde dagen efter valet.

Även om vissa nackdelar ur arbetssynpunkt otvivelaktigt kunna förväntas uppkomma för sammanräkningsmyndigheten, måste dessa dock anses komma att väl uppvägas av de fördelar, som ur allmän och enskild synpunkt stå att vinna genom det föreslagna förfarandet.

Under hänvisning till vad sålunda anförts förordar länsstyrelsen lagstiftning i ämnet i överensstämmelse med förslaget, ehuru länsstyrelsen är medveten om att själva sammanräkningsförrättningen kan komma att senareläggas till följd av det ökade arbetet med förberedelserna för sammanräkningen. Ytterst leder detta till en försening i fastställandet av det definitiva utfallet av valet, vilket förhållande således blir det pris, som får betalas för förenklingsarna i valrutinen.

Även andra remissinstanser berör risken att uppgifterna ej med erforderlig noggrannhet blir överförda från röstkortet till ytterkuvertet. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* anför sålunda, att det knappast kan antagas, att alla de, som har anledning att rösta på postanstalt, beskickning eller konsulat med tillräcklig noggrannhet kan göra den överföring av uppgifter, som valutredningen förutsätter. Sannolikt kommer felskrivningar, oläslig text och överhoppade uppgifter på de särskilda ytterkuverten att vålla de sammanräknande myndigheterna åtskilligt besvär och även viss kassation. En möjlighet vore givetvis att röstmottagarna ålades att kontrollera överföringen, men något sådant torde icke låta sig göra med hänsyn till kravet på snabbhet vid röstmottagningen. Enligt vad *länsstyrelsen i Västerbottens län* framhåller bör röstmottagarna noga kontrollera att uppgifterna från röst-

korten i erforderliga delar rätt och fullständigt överförts till ytterkuverten. Förslaget bör därför kompletteras med en uttrycklig föreskrift att det skall åligga röstmottagaren att — innan valkuvertet överlämnas till väljaren — verkställa noggrann kontroll i berörda hänseende. Den föreslagna lagtextens ordval »finnes ytterkuvertet vara i behörig ordning» (73 § tredje stycket) synes vara alltför vagt utformat. *Överståthållarämbetet* anför, att kontroll framför allt bör ske därav, att röstkortets uppgifter om valdistrikt och uppslag i röstlängden blir riktigt återgivna. Denna kontrolluppgift måste helt naturligt medföra ett visst merarbete för röstmottagaren, vilket emellertid icke torde få överskugga de fördelar, som är förbundna med förfarandet. *Magistraten i Jönköping* yttrar, att även om röstmottagarna skall kontrollera att ytterkuverten är i behörig ordning det dock icke torde kunna undvikas att uppgifterna å ytterkuvertet i åtskilliga fall blir ofullständiga och felaktiga. Antalet ogiltiga poströster, som redan med det nuvarande systemet är tämligen stort, torde med den av utredningen föreslagna ordningen komma att avsevärt stiga. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser, att röstmottagarna bör åläggas att överföra röstkortets uppgifter till ytterkuverten. Skulle det anses, att röstmottagarna därigenom blir alltför betungade, bör i vart fall uttryckligen föreskrivas, att röstmottagarna skall noggrant kontrollera, att ytterkuverten är riktigt ifyllda och att uppgifterna är fullt läsliga även för den som — i likhet med sammanräkningsmyndigheten — icke har tillgång till röstkortet. För att underlätta ytterkuvertens ifyllande synes det vidare nödvändigt, att på röstkorten tydligt utmärkes de uppgifter, som skall överföras till ytterkuverten, samt att de ifrågavarande uppgifterna upptages i exakt samma ordning på såväl röstkorten som kuverten. Å röstkorten bör angivas, att uppgifterna skall *oförändrade* överföras till kuverten. Även *valnämnden i Solna* anser, att skyldighet bör föreskrivas för röstmottagarna att själva överföra röstkortets uppgifter till ytterkuvertet eller att kontrollera att uppgifterna överförts rätt.

Under hänvisning till att enligt utredningens förslag överförandet av uppgifter från röstkort till ytterkuvert normalt kommer att ske i samband med att väljaren inställer sig på postanstalt för att rösta anför *generalpoststyrelsen* att detta torde komma att tynga postfunktionärernas arbete med röstningen. I ett mycket stort antal fall kommer nämligen postfunktionärerna med all säkerhet att anmodas hjälpa till att ifylla ytterkuvertet. Det är fördens skull i hög grad önskvärt, att ytterkuvert i möjligaste mån ifylls i förväg. Det synes därför angeläget, att ytterkuvert finns tillgängliga även hos väljarorganisationerna, dit väljarna i regel torde vända sig för att få valsedlar m. m. vid poströstning. Om det av kostnadsskäl icke anses försvarligt, att ytterkuvert utlämnas gratis till dessa organisationer, synes möjlighet böra lämnas för organisationerna att på egen bekostnad anskaffa fastställda kuvert. Därest hinder anses föreligga för postanstalt att lämna ut ytterkuvert till annan än väljare, bör detta klarläggas i administrativ ordning.

Statistiska centralbyrån påpekar, att valmyndigheten icke kommer att äga tillgång till adressuppgift för alla röstberättigade. De tryckande registren vid länsbyråerna innehåller nämligen i allmänhet icke postadress beträffande dem, som mantalsskrivits utan känt hemvist. Ej heller finns som regel adresser på dem, som är mantalsskrivna under rubriken å kommunen skrivna. I det senare fallet rör det sig huvudsakligen om personer, som vistas på anstalter av olika slag. Anteckning om dessa personers vistelseort kan visserligen stundom förekomma i församlingsboken men är då ofta sekretesskyddad enligt 13 § sekretesslagen eller eljest av så ömtålig natur att den ej bör komma till andras kännedom.

Avstyrkande yttranden föreligger från *länsstyrelserna i Älvsborgs, Kristianstads och Västernorrlands län, magistraten i Östersund och kommunalnämnden i Björsäter*.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län yttrar, att enligt länsstyrelsens mening röstningssystemet måste omgärdas med sådana säkerhetsbestämmelser, att valfusk i görligaste mån förhindras. Valutredningens förslag att slopa röstlängdsutdragen och ersätta dessa med röstkort vid röstning utanför det egna valdistriktet måste enligt länsstyrelsens uppfattning innebära ett allvarligt eftersättande av valsäkerheten. Det föreslagna sättet för röstkortens distribuering till väljarna skapar långt sämre garantier för att röstkortet kommer i rätta händer än vad fallet nu är vid tillhandahållandet av röstlängdsutdragen. Därtill kommer, att de bestämmelser angående legitimering vid rösträttens utövande, som utredningen föreslagit, måste anses otillräckliga för att effektivt förhindra valfusk. Därest väljare skall tillåtas rösta utanför det egna valdistriktet med anlitande av röstkort, måste, enligt länsstyrelsens bestämda mening, mycket stränga krav uppställas på legitimering. Endast legitimationshandling, försedd med fotografi, bör därvid godtagas.

Länsstyrelsen anför vidare att därest utfärdandet av röstkort skulle göras obligatoriskt, detta kommer att medföra ökat arbete för valnämnderna i de kommuner, där röstkort tidigare icke kommit till användning. I rena landsbygdskommuner har antalet utfärdade röstlängdsutdrag i allmänhet varit ringa. Arbetet härmed har därför vållat valnämndsordföranden ganska ringa besvär. Utsändandet av röstkortet kommer däremot att bli ganska betungande för valnämnderna. Man torde därför böra räkna med att de redan nu många gånger kännbara svårigheterna att uppbringa personer, som är villiga åtaga sig uppdraget som ordförande eller ledamot i valnämnderna, kommer att ytterligare öka, om utfärdandet av röstkort blir obligatoriskt.

Länsstyrelsen är av den uppfattningen, att väljare regelmässigt bör utöva sin rösträtt inom det egna valdistriktet. På grund av valnämndens person- och ortskännedom skapas härigenom de säkraste garantierna mot missbruk av rösträtten. Endast då bärande skäl kan åberopas, bör väljare äga rätt att utöva sin rösträtt utanför det egna valdistriktet, och det kan icke anses obilligt, att väljaren för erhållandet av denna förmån tvingas att själv taga initiativet för erhållandet av den handling, som möjliggör röstningen inför en

särskild röstmottagare. Härigenom har röstningen utanför det egna valdistriktet kunnat hållas inom någorlunda rimliga proportioner. Om röstkortet skall ersätta röstlängdsutdraget, kommer sannolikt ett avsevärt större antal väljare än nu att begagna sig av möjligheten att rösta inför särskilda röstmottagare. Detta kommer att väsentligt öka arbetet icke bara för de särskilda röstmottagarna utan också för sammanräkningsmyndigheterna. Redan med nuvarande antalet poströster blir — med hänsyn till den omständliga procedur, som är föreskriven för sammanräkning av dessa röster — sammanräkningsförrättningarna tidskrävande. Därest antalet poströster genom den nu föreslagna reformen påtagligt skulle komma att öka, vilket man har all anledning förvänta, blir det åtminstone för Älvsborgs läns vidkommande icke möjligt att slutföra en sammanräkningsförrättning på en dag, vilket hittills så gott som undantagslöst kunnat ske.

I stort sett liknande synpunkter har anförts av *länsstyrelsen i Kristianstads län*. Länsstyrelsen anför, att besväret att enligt nuvarande ordning anskaffa röstlängdsutdrag borde vara betydligt mindre än det som — i synnerhet för valnämnderna å landsbygden — följer med det av utredningen föreslagna förfarandet med skyldighet för nämnderna att låta trycka, kompletterande ifylla och utsända röstkort. Visserligen har redan under de senaste valen ett stort antal kommuner låtit trycka och utsända röstkort till väljarna, men dessa kort har då avsett endast att tjäna till viss ledning för väljaren och till underlättande av valnämndens möjlighet att snabbt återfinna väljarens namn i röstlängden. Något ansvar för utsändandet av och innehållet i dessa kort har emellertid icke åvilat valnämnderna. Med hänsyn till det ändamål röstkortet enligt förslaget avses skola tjäna och till de skyldigheter med avseende å desamma, som föreslagits skola åvila valnämnderna, kommer dessa att med ett genomförande av förslaget underkastas ett ansvar, som hittills icke åvilat dem. Redan nu har det på sina håll varit förenat med svårigheter att få för uppdraget lämpliga personer att åtaga sig förordnande som ordförande eller suppleant för denne i valnämnd. Den ytterligare utökning i valnämndernas arbete och ansvar, som ett genomförande av förslaget måste innebära, kommer sannolikt att skärpa dessa svårigheter. Länsstyrelsen anser enbart den omständigheten, att ett genomförande av utredningens förslag kan bereda ökat utrymme för valfusk vara ägnad att inge starka betänkligheter mot förslaget. Varje reform på vallagstiftningens område av beskaffenhet att samtidigt minska valsäkerheten bör kunna komma i fråga endast, då värdet av reformen är så stort och oomtvistligt, att det kan försvara en eftergift på valsäkerhetskravet.

Magistraten i Östersund anför, att det viktigaste skälet för slopande av kravet på röstlängdsutdrag vid bl. a. röstning å postanstalt synes vara, att hinder för röstning vid valförrättning kan uppstå så sent, att utdrag ej hinner anskaffas. Emellertid torde varken detta eller andra skäl för införande i stället av röstkort vara av sådan styrka, att resultatet av den pågående utredningen om medborgar- eller personkort ej bör kunna avvaktas.

Kommunalnämnden i Björsäter yttrar bl. a.:

Obligatoriska röstkort kommer att medföra besvär och extra kostnader för kommunerna. Visserligen är blankettkostnaden obetydlig, men varje röstkort måste utöver de tryckta uppgifterna kompletteras med vissa uppgifter av valnämnderna. Detta kommer att medföra ökat arbete och merutgifter för de kommunala valnämnderna. För hela landet kan kostnaden bli betydande, eftersom valutredningen anför, att röstkort år 1957 endast utsändes till 42 % av de röstberättigade på landsbygden.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län yttrar, att förslaget knappast är förenligt med grundlagarnas bestämmelser om tid för nyval efter upplösning av riksdagens andra kammare och om tid för riksdagens sammanträde efter sådant nyval. Enligt 17 § riksdagsordningen skall nya val förrättas ofördröjligen. Riksdagen skall enligt 5 § riksdagsordningen och 108 § regeringsformen sammanträda å den tid inom tre månader från upplösningen, som Konungen bestämmer. Jämlikt 55 a § lagen om val till riksdagen i dess föreslagna lydelse skall röstkorten utsändas till de röstberättigade senast å tjugofemte dagen före valdagen. Efter valdagen torde riksdagen tidigast kunna sammanträda om cirka två veckor. Det skulle då återstå cirka sju veckor för tryckning av blanketter till röstkort, adresstryckning hos länsstyrelserna, kontroll av röstkorten mot röstlängden och för komplettering av röstkorten med anteckning om uppslag i röstlängden m. m. För dessa arbeten har vid 1960 års andrakammarval beräknats omkring 110 dagar. Det synes högst ovisst — särskilt som länsstyrelserna vissa tider på året ej hinner utföra sådana arbetsuppgifter — om röstkortens utsändande kan medhinnas så snart att riksdagen kan sammanträda inom föreskriven tid. I vart fall medför förslaget att den tid det svenska folket saknar representation genom riksdagen avsevärt förlänges, vilket ej kan anses vara väl förenligt med stadgandet, att nyval skall ske ofördröjligen.

I dylikt fall icke ske på hemorten, utan resa till annan ort med postanstalt

Beträffande det av utredningen uppställda kravet på legitimation anför *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* att ett dylikt krav är rimligt med hänsyn till de risker för valfusk, som torde föreligga om röstkortet utan vidare skulle träda i röstlängdsutdragets ställe. Eftersom legitimation numera regelbundet kräves hos posten vid utkwittering av penningar m. m., torde för flertalet väljare legitimationskravet icke behöva vara särskilt besvärligt att uppfylla. Icke heller torde detta krav behöva befaras komma att utgöra en omständighet, som kan verka negativt på valdeltagandet. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser — i likhet med *magistraten i Södertälje* — att väljare, som icke är känd för röstmottagaren, alltid bör vara skyldig att styrka sin identitet t. ex. genom sådan legitimationshandling, som postverket fordrar. *Länsstyrelsen* anser därför — liksom *magistraten* — att orden »på anfordran» bör utgå ur förslaget till ändrad lydelse av 71 § lagen om val till riksdagen. *Magistraten i Härnösand* framhåller angelägenheten av att den som röstar skall, till förekommande av valfusk, alltid legitimeras sig. *Magistraten i Hälsingborg* anser att någon risk för valsäkerheten ej behöver befaras, förutsatt att den som röstar medelst röstkort skall vara skyldig att inför röstmottagaren styrka sin identitet. Sistnämnda krav

kan visserligen av många komma att uppfattas som onödig formalism men bör otvivelaktigt upprätthållas för att förhindra obehörigt utnyttjande av röstkort.

Länsstyrelsen i Kronobergs län är kritisk till legitimationskravet. Länsstyrelsen hävdar, att en dylik legitimation säkert kommer att medföra irritation och besvärligheter. En del väljare, som icke har legitimation med sig, kommer icke att kunna eller bry sig om att rösta. Vid röstning inför valförrättare i egna valdistriktet fordras icke särskild legitimation. I de fall röstkort nu användes lämnas detta fram och någon särskild förfrågan från valförrättarens sida om väljarens identitet framställs i allmänhet icke. För valsäkerheten synes det länsstyrelsen icke erforderligt att uppställa krav på särskild legitimation vid röstning inför särskild röstmottagare.

Även *generalpoststyrelsen* motsätter sig kravet på legitimation. Enligt styrelsens uppfattning kommer detta krav att tynga poströstningen. Icke minst kommer kravet på legitimation att leda till många kontroverser med den poströstande allmänheten. Med hänsyn till att poströstning alltid måste ske utanför hemorten kan man i de flesta fall räkna med att väljaren icke är känd av postfunktionären. I praktiken skulle det därför med den utformning förslaget fått bli legitimationstvång. Om väljaren icke har särskild legitimation med sig, kan han ej, som när det gäller postärenden i allmänhet, återvända en annan dag utan måste — om han icke skall gå miste om sin möjlighet att rösta — återvända till sin bostad och hinna tillbaka till postanstalten på den knappa tid, som står till buds. Flertalet postanstalter är öppna för röstmottagning endast kl. 10—11 och 15—16 på valdagen. Mången kommer att finna det underligt, att han icke utan vidare får poströsta, när han innehar ett röstkort, som sänts under hans personliga adress och som säger, att han är röstberättigad. Vid röstning på vallokal är ju innehavet av röstkort i praktiken fullt tillfredsställande i de fall, då det icke finns särskild anledning förmoda att väljaren är annan än den röstkortet avser. Risken för att röstkort skall komma i orätta händer och sedan kunna obehörigen utnyttjas för poströstning torde vara minimal. Röstning kan ju i dylikt fall icke ske på hemorten, utan resa till annan ort med postanstalt är en förutsättning. Där måste den begränsade öppethållandetiden passas och på en och samma postanstalt kan näppeligen mer än en röst avges av samma person. Om poströst skulle avges för person, som redan röstat i vallokal, torde poströsten annulleras av sammanräkningsmyndigheten. Risken för valfusk är säkerligen störst i storstäderna och med hänsyn till valförrättarnas mindre goda personkänedom där, synes riskerna vara rentav större vid röstning i vallokal än vid poströstning. Med hänsyn till vad sålunda anförts är det generalpoststyrelsens bestämda uppfattning, att uppvisande av röstkort skall vara tillräckligt, såvida icke röstmottagare har särskild anledning ifrågasätta behörigheten hos den som företer kortet. I dylikt fall skall den röstande givetvis avkrävas särskild legitimationshandling.

Beträffande utformningen av röstkortet har åtskilliga synpunkter framkommit i yttrandena.

Med tanke på risken att väljarna ofullständigt eller felaktigt skall komma att överföra röstkortets uppgifter på ytterkuvertet har i några yttranden förordats att röstkortet utformas såsom kuvert, vilka vid röstningen på postanstalt, beskickning eller konsulat skulle användas i stället för de särskilda ytterkuverten. Förslag härom har väckts bl. a. av *länsstyrelsen i Östergötlands län* och *ordföranden i Östervåla kommuns östra valdistrikt*. *Magistraten i Jönköping* föreslår, att röstkortet på något sätt fästes vid ytterkuvertet. På detta behöver då väljaren bara skriva sitt namn. Att väljaren får lämna röstkortet ifrån sig synes icke innebära någon olägenhet. I praktiken torde det nämligen vara uteslutet att använda samma röstkort vid mera än ett val.

För att sammanräkningsmyndighetens arbete med sortering och granskning av inkomna ytterkuvert icke onödigtvis skall tyngas av, att de av väljaren å kuvertet lämnade uppgifterna är otydliga och identifieringen av väljaren vid avprickning i röstlängden därigenom försvårad, är det — enligt vad *överståthållarämbetet* gör gällande — av väsentlig betydelse att å kuvertet uttryckligen anges, att väljarens namn skall textas eller på annat sätt förtydligas. För att underlätta identifieringen av väljaren kan det ibland vara av betydelse att äga upplysning om dennes födelseår. Inom en och samma familj kan understundom flera medlemmar bära samma förnamn. Ämbetet ifrågasätter därför om icke ytterkuvertet bör förses med uppgift om väljarens födelseår. Yrkande härom har framförts även av *länsstyrelsen i Skaraborgs län*. Länsstyrelsen anför, att därest av någon anledning felaktighet föreligger beträffande uppslaget i röstlängden, valsedelns måste kasseras, då ju i röstlängden kan finnas flera personer med samma namn. För sammanräkningsmyndigheten hade uppgift om hemvist enligt röstlängden varit lämpligare än födelsetiden, men då röstkortet ofta icke ger otvetydigt besked härom, torde födelsetiden vara att föredraga. För att underlätta sammanräkningen torde det också vara önskvärt, att raden å uppslaget anges i ytterkuvertet.

Överståthållarämbetet och *Stockholms stads valnämnd* föreslår slopande av kravet på fullständigt namn. Valnämnden anför, att föreskriften härom av trycktekniska skäl icke alltid följes. Även om en komplettering i förekommande fall kan verkställas efter tryckningen, framstår en sådan åtgärd som opåkallad, då de förnamn som nu medtages är fullt tillräckliga för den röstberättigades identifiering. Tänkbart är vidare, att ett framtida ändrat tekniskt förfarande helt kan omöjliggöra angivande av fullständigt namn. I 55 a § torde därför böra anges endast namn, yrke etc. I stället bör i kungörelsen angående röstkort ges närmare bestämmelser i denna fråga. Därvid synes tillräckligt med en föreskrift, att den röstberättigade skall angivas med det antal förnamn eller initialer, som är erforderliga för att en tillfredsställande identifiering skall kunna ske. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* anser det absolut nödvändigt, att jämväl raden å uppslaget anges å röstkortet, om sammanräkningen skall kunna bringas till slut inom rimlig tid. Med det stora antal poströster, som kan förväntas inkomma till sammanräkningsmyndigheten, måste allt göras för att den röstande lätt skall kunna återfin-

nas i röstlängden. Särskilt då det gäller alldagliga personnamn, som kanske upptar flera upplägg i röstlängden, skulle det bli mycket tidskrävande att återfinna de röstande i längden, om raduppgiften utelämnades å röstkortet. Även länsstyrelsen i Västernorrlands län anser det lämpligt, att å röstkort och ytterkuvert finns uppgift ej blott om sida utan även om rad i röstlängden. Uppgiften om nummer å valkretsen å formuläret till röstkort bör borttagas, då valkretsarna vid andrakammarval ej torde vara numrerade. Å samma formulär torde omedelbart efter uppgiften om vallokal och valtider böra såsom alternativ tryckas meningen »Valförrättningen pågår under tid och i lokal, som meddelas genom tidningarna». Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anmärker, att vid den tid, då röstkortet enligt förslaget senast skall översändas till de röstberättigade eller å tjugofemte dagen före valdagen, det ännu icke föreligger den kungörelse om valet, som länsstyrelsen enligt 56 § lagen om val till riksdagen skall utfärda och vari skall upptagas bl. a. tider för valet och valstället för varje valdistrikt. Med hänsyn härtill synes lämpligast, därest tiden för röstkortens utsändande icke anses böra framflyttas, att å formuläret endast anges, att valförrättningen pågår under tid och i lokal, som meddelas genom tidningarna.

Beträffande förslaget att röstkortet skall utsändas senast å tjugofemte dagen före valdagen (innevarande år den 24 augusti) anför *generalpoststyrelsen* följande:

Vid denna tid får man räkna med att ett stort antal väljare fortfarande har eftersändning av sin post till sommaradresser. Återflyttning till ordinarie adress torde i stor utsträckning ske, först när skolorna börjar de allra sista dagarna i augusti. Bäst hade givetvis varit, om röstkortet hade kunnat distribueras på sådan tid att så få kort som möjligt behövt eftersändas. Detta skulle innebära att röstkortet skulle sändas ut några dagar senare, t. ex. omkring den 1 september. Med tanke på de väljare, som äger rätt att rösta före valdagen och då så tidigt som 31 augusti, är emellertid detta måhända inte möjligt. Om hänsyn inte behöfve tagas till eftersändningarna, skulle den av utredningen föreslagna tidpunkten för utsändningen vara väl avvägd. Med tanke på det ständigt ökande antalet eftersändningar på sommaren och den tidsutdräkt dessa oundvikligen för med sig, vill styrelsen emellertid ifrågasätta om inte tidpunkten för utsändningen av röstkort bör bestämmas till senast trettionde dagen före valdagen, d. v. s. innevarande år den 19 augusti. En måhända bättre utväg hade annars varit, att vid den stora utsändningen av röstkort inte ta hänsyn till dem som röstar före valdagen. Utredningen har framhållit, att den som skall vara utomlands bör kunna få sitt röstkort redan före den allmänna utsändningen efter särskild framställning. Hinder borde inte möta att samma system tillämpas i fråga om det fåtal väljare tillhörande vissa yrkesgrupper, som ännar rösta på postanstalt före valdagen och då redan i början av 18 dagarsperioden.

Till undvikande av att röstkort användes mer än en gång vid samma val föreslår *länsstyrelsen i Hallands län* att röstmottagaren ålägges förse röstkortet med anteckning att röstning skett. Samma förslag framlägges av *Svenska landskommunernas förbund*. Enligt *magistratens i Södertälje* mening bör röstmottagaren behålla röstkortet för makulering, sedan ändamålet med röstkortet uppfyllts.

Generalpoststyrelsen betonar angelägenheten av att röstkortets adressida

ges sådan uppställning, att kortet som postförsändelse uppfyller villkoren för befordran som brevkort. Detta innebär enligt allmänna poststadgans föreskrifter bl. a., att minst högra hälften av kortets framsida skall vara utslutande disponerad för adressuppgifter och postala tjänsteanteckningar. Under erinran att röstkortet f. n. utsändes med utnyttjande av den tjänstebrevsrätt, som beviljats valnämnds ordförande ifrågasätter generalpoststyrelsen att tjänstebrevsrätten tillerkännes valnämnden. Mot en dylik ändring, som fordrar särskilt beslut av Kungl. Maj:t, finns från styrelsens sida intet att erinra. *Svenska landskommunernas förbund* har gjort ett liknande påpekande.

Statskontoret biträder förslaget, att kommunerna liksom hittills skall bestrida kostnaderna för blanketter till röstkort, blankettryck och kortens iordningställande. *Svenska landskommunernas förbund* framhåller däremot, att kostnaderna för röstkortens framställande, sedan korten erhållit sin nya funktion, bör belasta statsverket, i vart fall då fråga är om riksdagsmannaval. Av samma mening är *länsstyrelsen i Västernorrlands län*. Kostnaderna blir enligt länsstyrelsens mening vid central upphandling säkerligen billigare.

Slutligen må redovisas vissa detaljanmärkningar, som framkommit vid remissbehandlingen. *Stockholms stads valnämnd* anmärker på avfattningen av 55 a § femte stycket förslaget till lag om val till riksdagen. Det i lagtexten förekommande ordet »upprättas» bör enligt valnämndens mening ersättas av ordet »utlämnas».

Länsstyrelsen i Hallands län påpekar, att utredningens förslag påkallar ändring även i författningarna angående valstatistik och röstsammanräkningsprotokoll.

I det yttrande, som avgivits av *länsstyrelsen i Västernorrlands län*, hemställes att i vallagen införes stadgande om den tid, inom vilken ansökan om andra valtider än de i 58 § första stycket vallagen angivna, skall göras för att å röstkortet, vilkas utsändande kan börja efter röstlängdens underskrivande, skall kunna anges valtider.

Länsstyrelsen i Jönköpings län påpekar, att därest innevarande år även kommunalval i något fall skulle komma att äga rum, måhända på samma dag som riksdagsvalet, båda systemen kommer att fungera jämsides. Vid riksdagsvalet får röstkort användas vid röstning inför röstmottagare men vid kommunalvalet skall röstlängdsutdrag komma till användning. Länsstyrelsen hyser farhågor för att en dylik samtidig användning av två olika system för röstning kan medföra komplikationer.

Departementschefen

Såsom framgår av den föregående redogörelsen föreligger förslag — framlagda av 1955 års valutredning — till ändringar i vallagstiftningen i tre olika avseenden. Förslagen syftar till att på olika sätt underlätta valdeltagandet och valförrättningen. För det första föreslås, att de politiska partierna skall få möjlighet att utlägga valsedlar i eller i anslutning till vallokalen. Vidare har framlagts förslag, innebärande att de politiska partierna skall på statsverkets bekostnad erhålla s. k. äktamakekuvert. Slutligen har utredningen upptagit frågan om användningen av röstlängdsutdrag vid röstning inför särskilda röstmottagare och i detta hänseende föreslagit, att röstlängdsutdraget skall avskaffas och ersättas med s. k. röstkort.

Vad först angår frågan om rätt för de politiska partierna att utlägga valsedlar i eller i anslutning till vallokalen finnes enligt gällande lagstiftning ej något hinder mot att valförrättaren medger ett sådant förfaringssätt. Enligt vad som upplysts har detta också skett på sina håll, och de erfarenheter som vunnits härav synes vara gynnsamma. Utredningens förslag, som tillkommit på riksdagens initiativ och som innebär att rätten för de politiska partierna att i vallokalen eller i anslutning till densamma utlägga valsedlar lagfästes och således ej blir beroende av valförrättarens medgivande, har också godtagits av flertalet remissinstanser. Även jag vill i princip ansluta mig till förslaget.

I de mot förslaget kritiska yttrandena har särskilt betonats, att ett utläggande av valsedlar i själva vallokalen lätt skulle kunna inge allmänheten den föreställningen, att det är valnämnden som tillhandahåller valsedlarna, något som vore ägnat att rubba tilltron till nämndens objektivitet. Vidare har anmärkts, att en sådan ordning kunde verka störande på valförrättningen. För egen del är jag av den uppfattningen, att det om möjligt bör undvikas att valsedlarna utlägges i själva vallokalen. I allmänhet torde i anslutning till vallokalen finnas något förrum eller liknande utrymme (t. ex. skolkorridor, omklädningsrum, hall eller vestibul), och valsedlarna bör då utläggas i det utrymme som sålunda står till buds. Först om detta befinner olämpligt, bör det vara tillåtet, att valsedlarna utlägges i själva vallokalen. I enlighet härmed torde i lagen böra föreskrivas, att utrymme för valsedlar skall finnas anordnat antingen i anslutning till vallokalen eller, om så ej lämpligen kan ske, i denna. Till den i ett remissyttrande framförda tanken att valsedlarna skall få placeras i de avskilda bås, där väljaren har att inlägga sin valsedel i valkuvertet, kan jag ej ansluta mig. Ett sådant arrangemang skulle förutsätta, att representanter för de olika partierna skulle få tillträde till dessa utrymme icke blott för att placera ut valsedlarna utan även för att under valförrättningens gång lägga ut nya valsedlar allt eftersom de tidigare utlagda tar slut. Det är tydligt, att en sådan ordning skulle vara ägnad att störa valförrättningen.

Någon föreskrift om uppsättande av anslag, som för väljaren markerar var de olika partiernas valsedlar finnes, synes ej behöva upptagas i lagen. Å andra sidan bör ej stadgas något förbud mot att anslag uppsättes. Frågan härom får således bedömas av valförrättaren. Detsamma gäller frågan vilka anordningar i övrigt som bör vidtagas för valsedlarnas utläggande. Hinder möter ej att de utan särskilda föranstaltningar lägges ut på ett bord eller liknande. Lämpligen bör dock valmyndigheten anskaffa exempelvis pappkartonger, vari valsedlarna kan placeras.

Valmyndighetens befattning med utläggandet av valsedlar bör såsom utredningen föreslagit inskränkas till att avse iordningställandet av erforderligt utrymme för valsedlarna. Det förutsättes alltså att vederbörande partiorganisationer tillser att valsedlar finns tillgängliga under hela valförrättningen. Det bör ej föreligga någon skyldighet för valförrättaren att pröva behörigheten hos den som kommer och vill lägga ut valsedlar. Valförrättaren har emellertid att sörja för ordningen vid förrättningen, och inom ramen för denna befogenhet har han att ingripa, därest något störande skulle inträffa i samband med utläggningen av valsedlarna.

I ett av remissyttrandena har påpekats att det i vallagarna stadgade förbudet mot tal och upprop till de väljande inom vallokalen bör utsträckas att avse även tal och upprop inom förrum till vallokalen. Vidare har i samma yttrande hemställts om införande av regler angående de politiska partiernas rätt att inom vallokal eller förrum till sådan lokal utdela valsedlar. Jag finner för min del ej anledning att föreslå lagändringar i nu angivna hänseenden. Skulle det mot förmodan visa sig att de nu förordade reglerna om rätt för de politiska partierna att utlägga valsedlar i anslutning till eller i vallokalen ger anledning till missbruk med avseende å propagandaverksamheten och valsedelsutdelningen, torde emellertid de berörda spörsmålen få upptagas till övervägande.

Förslaget om rätt för de politiska partierna att på statsverkets bekostnad erhålla äktamakekuvert, vilket förslag i likhet med det förut behandlade förslaget angående utläggande av valsedlar i anslutning till eller i vallokalen tillkommit på tillskyndan av riksdagen, har motiverats med att en sådan ordning skulle väsentligt underlätta valdeltagandet. Utredningen har påpekat, att väljarna i stor utsträckning vant sig vid att i valfrågor vända sig till väljarorganisationernas valbyråer eller ombud och att det därför får anses lämpligt att väljarnas önskemål i fråga om äktamakekuvert kan tillgodoses av organisationerna.

Förslaget har i allmänhet accepterats vid remissbehandlingen. De invändningar som framkommit grundas huvudsakligen på den kostnadsökning som förslagets genomförande skulle medföra för statsverket. Att sådan kostnadsökning uppkommer torde vara ofrånkomligt. Hur stor den blir är svårt att exakt uppskatta, eftersom åtgången av kuvert ej kan på förhand beräknas. Jag räknar dock med att kostnaderna ej blir av sådan omfattning, att det finns anledning att med hänsyn därtill avstå från den rationalisering av

valförfarandet som förslaget genomförande skulle innebära. Det bör i detta sammanhang beaktas, att kostnaderna för tillhandahållande av kuvert åt väljarorganisationerna i viss mån motväges av minskat arbete och inbesparade kostnader för det allmännas organ. F. n. tillgår det så — vad andrakammarvalen beträffar — att kuverten på statsverkets bekostnad tillhandahållas valnämnder och magistrater för att sedan i viss utsträckning vidarebefordras bl. a. till väljarorganisationerna. Den föreslagna reformen skulle medföra att denna omgång undviks, i det att kuverten i stället sändes direkt till partierna. Får väljarorganisationerna kostnadsfri tilldelning av äktamakekuvert, blir följdén givetvis den, att valmyndigheternas behov av sådana kuvert minskar. Jag förutsätter också, att partierna iakttaga sparsamhet såväl vid rekvisitionen av kuvert som vid användningen av kuverten. På de angivna skälen vill jag förorda, att den ifrågakvarande reformen genomföres.

Som utredningen föreslagit och flertalet remissinstanser biträtt anser jag att den kostnadsfria tilldelningen av äktamakekuvert bör begränsas till de politiska partier, som är representerade i riksdagen. Att låta alla i allmänna val deltagande grupper och meningsriktningar erhålla fri tilldelning av äktamakekuvert är enligt min mening ej motiverat ur synpunkten av en rimlig service.

Den i några remissyttranden framförda tanken att kommunerna vid kommunala val skulle kostnadsfritt erhålla äktamakekuvert anser jag mig ej kunna biträda. Kommunernas behov av kuvert blir självfallet mindre genom att partiorganisationerna i avsevärt ökad utsträckning tilldelas sådana. Någon större betydelse kan det därför knappast vara för kommunerna att kostnadsfritt få sig tilldelade ifrågakvarande kuvert.

Tilldelningen av kuvert torde i fortsättningen lämpligen böra ske på så sätt, att vederbörande statsdepartement från partiernas riksorganisationer fordrar in uppgift på det antal kuvert som önskas, varefter kuverten levereras direkt från tryckeriet utan kostnad för organisationen. Antalet kuvert, avsedda för valnämnder, magistrater och röstmottagare, bör fixeras med hänsyn tagen till det antal, som distribuerats till partiorganisationerna.

Vad härefter angår frågan om användningen av röstlängdsutdrag vid röstning inför särskilda röstmottagare har denna fråga, såsom framgår av den tidigare redogörelsen, prövats vid åtskilliga tillfällen under de senaste årtiondena. Därvid torde knappast ha rätt meningsskiljaktighet om att det krav på företeende av röstlängdsutdrag som uppställts för sådan röstning medför ett ganska kännbart besvär både för väljarna och valmyndigheterna. Röstberättigad, som önskar rösta med röstlängdsutdrag, erhåller sådant blott efter särskild beställning — egenhändigt undertecknad och bevittnad — eller efter personlig framställning. För valmyndigheterna är själva förfarandet vid utfärdandet av röstlängdsutdrag otympligt och arbetskrävande. Detta gäller särskilt den registrering av beställda röstlängdsutdrag, som det åligger utdragsutfärdaren att ombesörja. Vidare föreligger den olägenheten med nuvarande ordning att i sådana fall då behovet

av röstlängdsutdrag aktualiseras först kort tid före valdagen utfärdandet av röstlängdsutdrag icke alltid medhinnes. Kravet på innehav av röstlängdsutdrag vid röstning utom det egna valdistriktet utgör i dylikt fall ett faktiskt hinder för rösträttens utövande.

Det har hittills ej varit möjligt att finna någon annan, mindre komplicerad anordning, som kunnat ersätta röstlängdsutdragen. Härvid har det särskilt varit säkerhetskravet som vållat svårigheter. Frågan har emellertid nu kommit i ett nytt läge, sedan närmare erfarenhet vunnits av de s. k. röstkorterna. Under senare år har dessa kort i alltmer ökad utsträckning kommit till användning. Såsom av utredningens promemoria framgår utsändes vid 1957 års folkomröstning röstkort till 70 procent av hela antalet röstberättigade; i städerna utgick röstkort till 98 procent av de röstberättigade, på landsbygden till 42 procent. Utredningen har efter en noggrann undersökning funnit, att röstkorterna med vissa kompletteringar skulle med fördel kunna ersätta röstlängdsutdragen. Utsändningen av röstkort skulle med denna ordning bli obligatorisk. Röstning utom det egna distriktet skulle enligt förslaget tillgå så, att väljaren inställer sig hos röstmottagaren — vanligen postanstalt — och därvid företer sitt röstkort ävensom avlämnar ett ytterkuvert, på vilket han överfört vissa uppgifter från röstkortet samt inför röstmottagaren tecknat sitt namn. Väljaren får därefter ett vanligt valkuvert, i vilket han på avskild plats i röstningslokalen inlägger sin valsedel. Sedan valkuvertet tillslutits, överlämnar han detsamma till röstmottagaren, som inlägger det i ytterkuvertet. Med hänsyn till risken att röstkort någon gång kan komma att tillställas fel person är det enligt förslaget avsett att röstmottagaren skall kunna kräva legitimation av väljaren.

Utredningsförslaget har fått ett övervägande gynnsamt mottagande vid remissbehandlingen. Den förbättrade service för den röstande allmänheten som förslagets genomförande skulle medföra har sålunda på många håll hälsats med tillfredsställelse. Kritiska röster har dock ej saknats. Det har hävdats, att en alltför långt driven förenkling av poströstningsförfarandet skulle medföra att antalet poströstande skulle öka i en utsträckning som vore ägnad att komplicera och försena sammanräkningsförfarandet. Vidare har framförts den invändningen att arbetsökningen för valnämnderna i de många landsbygdskommuner, där röstkort hittills ej kommit till användning, skulle ytterligare öka de redan kännbara svårigheterna att uppbringa personer som är villiga att medverka som ordförande eller ledamot i valnämnd. Det har även gjorts gällande, att valsäkerheten ej blir i erforderlig grad tillgodosedd med det föreslagna systemet. En remissinstans har avstyrkt förslaget med hänvisning till svårigheten att medhinna utsändning av röstkorterna vid nyval.

För egen del vill jag understryka, att det är av den allra största betydelse att det totala valdeltagandet blir så stort som möjligt. För främjande av detta viktiga intresse är det, med hänsyn till den starkt ökade rörligheten i dagens samhälle, nödvändigt att anordningarna för röstning utom hemorten är enkla och bekväma. Utredningsförslaget innebär ur denna synpunkt på-

tagliga fördelar. Att det föreslagna systemet ur andra synpunkter skulle kunna medföra vissa olägenheter i jämförelse med nu gällande ordning bör under dessa förhållanden ej hindra förslaget genomförande. Jag är medveten om att svårigheter med hänsyn till tidsfaktorn kan uppkomma vid användning av systemet då val äger rum efter riksdagsupplösning. I en sådan exceptionell situation torde emellertid särskilda anordningar få vidtagas för att snabbt iordningställa och utsända röstkortet. Ur säkerhetssynpunkt förefaller de principer som utredningen utformat för det nya systemet vara tillfredsställande. Jag anser mig med hänsyn till det sagda kunna rekommendera att utredningens förslag lägges till grund för lagstiftning.

Utredningens förslag avser endast valen till riksdagens andra kammare. Tanken är emellertid att samma system skall genomföras även beträffande kommunalvalen. Det är avsett, att förslag till motsvarande ändringar i den kommunala vallagen skall föreläggas riksdagen i så god tid att den nya metoden kan användas vid 1962 års kommunalval.

Utredningens förslag innebär som nämnts, att den röstande med ledning av röstkortets uppgifter skall ifylla ett särskilt ytterkuvert, som därefter skall användas vid röstningen. I flera yttranden har uttalats farhågor för att icke alla röstande med tillräcklig noggrannhet kommer att överföra uppgifterna från röstkortet, med påföljd att kuvertet i betydande utsträckning blir felaktigt eller ofullständigt ifyllt. Det är givet, att förekomsten av dylika felaktigt eller ofullständigt ifyllt kuvert kan vålla sammanräkningsmyndigheten åtskilligt besvär och medföra ökad kassation av valsedlar. I syfte att minska risken för felskrivningar har i några yttranden föreslagits, att det bör åligga röstmottagarna att kontrollera, att ytterkuvertet är riktigt ifyllt och att uppgifterna är fullt läsliga. Det har även förordats, att ifyllandet av ytterkuvertet bör verkställas, icke av de röstande utan av röstmottagarna. Jag anser för egen del att det bör ankomma på väljaren själv att ifylla ytterkuvertet. Det bör emellertid åligga röstmottagaren att vid mottagandet av ytterkuvertet granska de därå ifyllt uppgifterna, och om han upptäcker att felaktighet eller ofullständighet föreligger, bör han göra väljaren uppmärksam därpå. Ytterkuvertet bör ej mottagas, förrän röstmottagaren förväntat sig om att detsamma blivit i behörig ordning ifyllt.

För att underlätta särskilt postfunktionärernas arbete med röstmottagningen bör enligt min mening ytterkuvertet kunna ifyllas redan på förhand. Ytterkuvertet bör därför, såsom utredningen föreslagit, i god tid före valet finnas tillgängliga hos röstmottagarna. Tanken att ytterkuvert skulle tillställas även väljarorganisationerna har emellertid avvisats av utredningen, som stannat för att föreslå att förutom röstmottagarna endast valnämnder och magistrater skall få tillgång till ytterkuvert. För egen del är jag beredd att på denna punkt ansluta mig till generalpoststyrelsens mera långtgående förslag. Till väljarorganisationernas valbyråer är väljarna vana att vända sig, då de i något avseende önskar hjälp med röstningen. På valbyråerna kan väljarna t. ex. få hjälp med upprättande av äktamakeför-sändelser. Kuvertet till sådan försändelse skall — enligt vad jag föresla-

git i det föregående — kostnadsfritt tillställas de i riksdagen representerade politiska partierna. Enligt min mening bör det vara en naturlig uppgift för väljarorganisationerna att gå väljarna tillhanda även med ifyllandet av de ytterkuvert, varom i förevarande sammanhang är fråga. Jag föreslår därför, att de politiska partierna får kostnadsfri tilldelning även av ytterkuvert. Tilldelningen bör — på samma sätt som tilldelningen av äktamakekuverten — begränsas till de partier, som är representerade i riksdagen. I god tid före valet kommer således ytterkuvert att finnas tillgängliga på valbyråer, postanstalter, valnämnder och magistrater. Man kan vid sådant förhållande utgå från, att åtskilliga av de väljare, som kommer att rösta på postanstalt, redan på förhand — och ofta under sakkunnig ledning — fyllt i de ytterkuvert, som erfordras för röstningen.

Med tanke på risken att väljarna ofullständigt eller felaktigt skall komma att överföra röstkortets uppgifter på ytterkuvertet har i några yttranden förordats att röstkortet utformas som kuvert, vilka vid röstning utom det egna valdistriktet skulle få användas i stället för de särskilda ytterkuverten. Detta förslag är beaktansvärt. Emellertid är det knappast möjligt, att en sådan ordning låter sig genomföra för kommunalvalens del. Kommunalvalen avser ju i allmänhet mer än ett val; på de flesta platser väljes samtidigt både fullmäktige i kommunen och representanter i landstinget. Systemet med röstkort i form av ytterkuvert skulle alltså förutsätta, att dubbla upplagor av röstkort måste utsändas till varje väljare. En sådan ordning torde vara mer arbetskrävande och kostsam än som svarar mot behovet.

Förslaget att väljaren, därest han ej är för röstmottagaren känd, skall styrka sin identitet, har i det stora flertalet yttranden icke föranlett någon erinran vid remissbehandlingen. Några remissinstanser har påfordrat en skärpning av legitimationskravet. Andra åter har motsatt sig kravet på legitimation med hänvisning till att detta krav kommer att tynga poströstningen samt medföra irritation bland den röstande allmänheten. Enligt min mening är det ur valsäkerhetssynpunkt av väsentlig betydelse att den som röstar med företeende av röstkort kan avkrävas legitimation. Röstkortet kommer att i miljonupplagor utgå till landets väljare, och det kan understundom hända, att ett röstkort kommer i orätta händer. För att förebygga att någon obehörigen utnyttjar röstkort bör röstmottagaren vara skyldig att i de fall väljaren ej är för honom känd avkräva honom legitimation. För väljarna torde det knappast innebära någon större olägenhet att detta krav upprätthålles. Allmänheten är van vid att legitimation kräves vid poständena, och det torde därför för de flesta människor te sig naturligt, att de skall styrka sin identitet då de röstar på posten. För att den väljande allmänheten skall få klart för sig att röstmottagaren äger avkräva den röstande legitimation, bör å röstkortet uttryckligen anges, att väljaren skall vid röstning på postanstalt, beskickning eller konsulat vara beredd att legitimera sig. Av röstkortet bör även framgå vilka handlingar som godtages som legitimation (sjukkassekort, folkpensionsbrev, skattekort, värn-

pliktiga inskrivningsbok, sjöfartsbok, pass, körkort och därmed likvärdiga handlingar).

Röstkortet bör efter röstningen behållas av väljaren. Såsom utredningen föreslagit bör röstkortet nämligen — även om det utfärdats för visst val — få användas vid senare val, under förutsättning dock att samma röstlängd då länder till efterrättelse. Den praktiska situation som åsyftas är att efter allmänna val omval äger rum inom viss valkrets.

Den ökning av antalet poströstande som den nya ordningen kan väntas medföra torde till stor del komma att hänföra sig till sådana röstande, som först på själva valdagen bestämmer sig för att resa bort från hemorten, exempelvis sportstugeägare eller personer som eljest ger sig ut på söndagsutflykt. Frekvensen av antalet poströstande torde även påverkas av de tider, då röstning äger rum i de röstandes egna valdistrikt. Enligt 58 § första stycket vallagen gäller som huvudregel att valet skall börja klockan 9 och fortgå till klockan 15 samt därefter fortsättas på landet från klockan 17 till klockan 20 och i stad till klockan 21. Det är sannolikt, att om valet börjar redan klockan 8 på morgonen åtskilliga personer, som eljest skulle röstat på postanstalt, i stället kommer att rösta i det egna valdistriktet. De personer, som planerat att på valdagen bege sig ut i skog och mark, får därigenom bättre möjlighet att rösta redan innan de beger sig hemifrån. Vidare synes det vara ägnat att motverka ökningen av poströstningen om personer, bosatta på landsbygden, finge möjlighet att rösta ända till klockan 9 på kvällen. Jag förordar därför att sådan ändring vidtages i 58 § första stycket vallagen att däri som huvudregel föreskrives att valet — såväl på landet som i stad — skall börja redan klockan 8 på morgonen och att detsamma därefter skall fortsättas även å landet från klockan 17 till 21.

Enligt 58 § andra stycket har länsstyrelse möjlighet att på framställning av valförrättaren förordna om andra tider för valets förrättande än de som finns angivna i första stycket av samma paragraf. Sådana förordnanden brukar länsstyrelserna också i mycket stor utsträckning meddela. Detta medför emellertid den olägenheten att valet äger rum på de mest skiftande tider i de olika valdistrikten. För allmänheten vore det en fördel om valet ägde rum på i huvudsak samma tider över hela landet. Förhållandena är emellertid skiftande på olika håll i landet, och det kan vara motiverat, att i vissa fall undantag göres från de tider, som gäller enligt huvudregeln. Jag är därför icke beredd att utan närmare utredning förordna någon ändring i de regler, enligt vilka länsstyrelsen äger förordna om andra tider. Jag vill emellertid framhålla angelägenheten av att länsstyrelserna härvidlag iakttager viss återhållsamhet samt att — om undantag medges — i huvudsak samma valtider fixeras inom hela länet eller sammanhängande eller slutna delar därav. För att ökningen av poströstningen icke skall bli alltför påtaglig, torde det vara ofrånkomligt, att valet i de olika valdistrikten pågår längre än vad som hittills varit brukligt.

Beträffande röstning å postanstalt gäller enligt 72 § tredje stycket vallagen att röstmottagning å valdagen skall äga rum minst en timme före kloc-

kan 11 och en timme efter klockan 13. Det ankommer på generalpoststyrelsen att med iakttagande härav bestämma om postanstalternas öppethållande på valdagen. I allmänhet brukar postanstalterna hålla öppet mellan klockan 10—11 och 15—16. Härutöver brukar ett trettiotal postanstalter — belägna i de större städerna — på valdagen hållas öppna även på andra tider. Uppgift om postanstalternas öppethållande anslås på postanstalterna i god tid före valet. Dessutom skall på varje postanstalt invid det ordinarie anslaget om postanstaltens öppethållande i god tid före valdagen uppsättas ett särskilt anslag om de tider, som postanstalten nämnda dag hålles öppen för röstmottagning. Skulle särskilda förhållanden kräva en ytterligare utökning av öppethållandetiden äger postmästaren föranstalta därom. Uppgift om sådant extra öppethållande skall kungöras i ortstidningarna, om detta medhinnas. Uppgiften om postanstalternas öppethållande brukar även intagas i den valkungörelse länsstyrelserna före valet utfärdar.

Den nu angivna ordningen för postanstalternas öppethållande på valdagen och bekantgörandet härav för allmänheten synes tillfredsställande. Någon ändring i dessa avseenden synes därför icke påkallad.

Såsom utredningen föreslagit bör röstkortet utsändas senast å tjugofemte dagen före valdagen. Den omständigheten att — såsom generalpoststyrelsen förutskickat — antalet eftersändningar skulle kunna bli betydande, om förslaget på denna punkt genomföres, anser jag icke böra föranleda en rubbning av den angivna tidpunkten.

I anledning av påpekande i ett remissyttrande att adressuppgift för vissa röstberättigade icke är tillgänglig för valmyndigheten, bör Kungl. Maj:t äga förordna om undantag från regeln att röstkort skall upprättas och utsändas till envar röstberättigad.

Såsom utredningen föreslagit bör kostnaderna för blanketter till röstkort, blankettryck och kortens iordningställande bestridas av kommunerna, medan kostnaderna för länsbyråernas arbete att förse blanketterna med adresstryck bör åvila statsverket.

För genomförande av de i det föregående förordade reformerna påkallas ett flertal ändringar i lagen om val till riksdagen och kommunala vallagen. Införandet av rätt för de politiska partierna att utlägga valsedlar i eller i anslutning till vallokalen föranleder komplettering av 60 § lagen om val till riksdagen och 26 § kommunala vallagen. Stadganden om rätt för de politiska partierna att på statsverkets bekostnad erhålla äktamakekuvert bör införas i 96 § lagen om val till riksdagen och 60 § kommunala vallagen. Användningen av röstkort torde få regleras genom införande i lagen om val till riksdagen av en ny paragraf, benämnd 55 a §, samt ändringar i 71, 73, 74, 77, 95 och 96 §§ nämnda lag. Vidare föreslås enligt vad förut sagts ändring av bestämmelserna i 58 § samma lag angående de tider på dagen då valförrättning skall äga rum.

Utöver lagändringarna erfordras vissa administrativa föreskrifter. Bl. a. skall formulär till röstkort och ytterkuvert fastställas av Kungl. Maj:t. Därvid torde få beaktas vad som vid remissbehandlingen anförts angående ut-

formningen av dessa formulär. Det är självfallet angeläget, att röstkort och ytterkuvert utformas så, att de för den röstande allmänheten blir lätta att handskas med och samtidigt tillgodoser de säkerhets- och övriga synpunkter som bör beaktas vid valförfarandet.

Den kostnadsökning för statsverket som uppkommer genom de föreslagna reformerna kan ej med säkerhet anges på förhand. Kostnaderna belastar i huvudsak det under elfte huvudtiteln uppförda anslaget till Vissa kostnader i anledning av allmänna val, i årets statsverksproposition upptaget till 800 000 kronor (se XI ht s. 505). Någon uppräknig av anslaget, som är av förslagsanslags karaktär, torde ej vara erforderlig.

Med hänsyn till att de nya reglerna i lagen om val till riksdagen skall tillämpas redan vid årets andrakammarval bör ändringarna i nämnda lag träda i kraft snarast möjligt. Ändringarna i den kommunala vallagen torde få träda i kraft den 1 juli i år.

I enlighet med vad i det föregående anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1) *lag angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen; samt*

2) *lag om ändrad lydelse av 26 och 60 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253).*

Föredraganden hemställer härefter, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen att antaga nämnda lagförslag.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlåtats till riksdagen.

Ur protokollet:

Margit Hirén

Vid promemorian den 30 oktober 1959 fogade förslag till ändringar i
vallagstiftningen

1) Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val
till riksdagen

Härigenom förordnas, att 60 och 96 §§ lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

60 §.

Vid valförrättningen — — — — — i 96 §.

Blanketter till valsedlar skola tillhandahållas i vallokalen.

Blanketter till valsedlar skola tillhandahållas i vallokalen. *I vallokalen eller i anslutning till denna skall finnas anordnat särskilt utrymme, där valsedlar kunna utläggas.*

I vallokalen — — — — — är tom.

96 §.

Kuvert, varom förmåles i 60, 63 och 73 §§, skola vara av ogenomskinligt papper samt, vad varje särskilt slag angår, lika till storlek och beskaffenhet. Kuverten skola vara försedda med ändamålsbeteckning enligt av Konungen fastställda formulär. Kuverten skola tillverkas endast genom statsverkets försorg samt på dess bekostnad tillhandahållas, i 60 och 63 §§ omförmälda kuvert valnämnden eller magistraten ävensom röstmottagare samt ytterkuvert, som avses i 73 §, de personer, vilka hava att utfärda röstlängdsutdrag enligt 71 § 2 mom.

Kuvert, varom förmåles i 60, 63 och 73 §§, skola vara av ogenomskinligt papper samt, vad varje särskilt slag angår, lika till storlek och beskaffenhet. Kuverten skola vara försedda med ändamålsbeteckning enligt av Konungen fastställda formulär. Kuverten skola tillverkas endast genom statsverkets försorg samt på dess bekostnad tillhandahållas, i 60 och 63 §§ omförmälda kuvert valnämnden eller magistraten ävensom röstmottagare samt ytterkuvert, som avses i 73 §, de personer, vilka hava att utfärda röstlängdsutdrag enligt 71 § 2 mom. *I 63 § omförmälda kuvert skola på statsverkets bekostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.*

I 63 § — — — — — eller magistraten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960.

¹ Senaste lydelse av 60 och 96 §§, se SFS nr 1944: 84.

2) Förslag

till

Lag**om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253)**

Härigenom förordnas, att 26 och 60 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***26 §.**

Vid valförrättning — — — — — i 60 §.

Blanketter till valsedlar skola tillhandahållas i vallokalen.

Blanketter till valsedlar skola tillhandahållas i vallokalen. *I vallokalen eller i anslutning till denna skall finnas anordnat särskilt utrymme, där valsedlar kunna utläggas.*

I vallokalen — — — — — är tom.

60 §.

Kuvert, varom — — — — — mot ersättning.

Kuvert, som avses i 29 §, och valkuvert, varom förmäles i 38 §, tillställas röstmottagare på statsverkets bekostnad.

Kuvert, som avses i 29 §, och valkuvert, varom förmäles i 38 §, tillställas röstmottagare på statsverkets bekostnad. *Kuvert, som i förstnämnda paragraf sägs, skola på statsverkets bekostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.*

Ytterkuvert, som — — — — — 38 §§ sägs.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960.

¹ Senaste lydelse av 26 och 60 §§, se SFS nr 1942:177.

Vid promemorian den 8 februari 1960 fogat lagförslag samt förslag till ytterkuvert

**Förslag
till
Lag
angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val
till riksdagen**

Härigenom förordnas, *dels* att en ny paragraf, betecknad 55 a §, av nedan angivna lydelse skall införas, *dels ock* att 71, 73, 74, 77, 95 och 96 §§ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Motsvarande bestämmelse saknas.)

(Föreslagen lydelse)

55 a §.

Då val i hela riket till andra kammaren skall förrättas, skall för envar i röstlängden som röstberättigad vid valet upptagen person genom valnämndens eller magistratens försorg upprättas röstkort, utvisande den röstberättigades fullständiga namn, yrke eller titel, det valdistrikt den röstberättigade tillhör, dagen för valet samt den Konungens befallningshavande, som skall verkställa röstsammanräkning för den valkrets den röstberättigade tillhör.

Röstkorten skola senast å tjugofemte dagen före valdagen med posten översändas till de röstberättigade.

Då annat val till andra kammaren än i första stycket sägs skall förrättas, ävensom därest röstkort förkommit eller ej kommit den röstberättigade till handa, äger röstberättigad efter därom gjord framställning erhålla röstkort. Röstberättigad, som avses i 70 § 2 och 3 mom., äger, innan röstkorten blivit på sätt i andra stycket sägs översända till de röstberättigade, efter framställning erhålla röstkort.

Framställning om röstkort skall göras skriftligen eller muntligen till

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

valnämnden eller magistraten. Vid framställningen skall uppgivas den röstberättigades fullständiga namn och födelsetid samt hemvist i den ort, där han är uppförd i röstlängd. Där så begäres skall röstkortet med posten tillställas den röstberättigade. Möter för upprättande av röstkort hinder, som icke omedelbart kan delgivas sökanden, skall meddelande med angivande av hindrets art ofördröjligen översändas till honom.

Röstkort må ej upprättas före det röstlängden blivit, på sätt i 45 § sista stycket sägs, underskriven eller försedd med intyg, att anmärkning mot densamma ej inom behörig tid framställt, ej heller senare än dagen före valdagen. Ändock att röstkort utfärdats för visst val, må det användas vid val, som hålles därefter, så länge röstlängden länder till efter rättelse.

Närmare föreskrifter i avseende å röstkortens upprättande meddelas av Konungen.

71 §.

1. Väljare, som avlämnar valsedel enligt 70 §, skall innehava för sådant ändamål utfärdat utdrag ur röstlängden i det valdistrikt han tillhör, utvisande att han där är upptagen såsom röstberättigad vid valet, dagen för valet samt den Konungens befallningshavande, som skall verkställa röstsammanräkning för den valkrets väljaren tillhör. Röstlängdsutdrag tecknas å ytterkuvert, varom förmåles i 73 §. Formulär till utdrag fastställs av Konungen.

2. Röstlängdsutdrag, som avses i 1 mom., utfärdas på landet av valnämndens ordförande eller dennes suppleant och i stad av den magistraten därtill förordnar. I kommun på landet må röstlängdsutdrag jämväl utfärdas av den, som därtill förordnas; sådant förordnande meddelas av Konungens befallningshavande, där det finnes erforderligt.

Röstlängdsutdrag må ej utfärdas före det röstlängden blivit, på sätt i 45 § sista stycket sägs, underskriven

71 §.

Väljare, som avlämnar valsedel enligt 70 §, skall innehava röstkort. Är väljaren ej för röstmottagaren känd, skall han på anfordran styrka sin identitet.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

eller försedd med intyg, att anmärkning mot densamma ej inom behörig tid framställts, ej heller senare än dagen före valdagen.

Den som vill erhålla röstlängdsutdrag rörande sin rösträtt skall där- om antingen personligen göra framställning hos den som äger utfärda utdraget eller ock till denne låta inlämna eller med posten insända egenhändigt undertecknad, av minst en person bevitnad ansökan. Ansökan må ock insändas till kommunalnämndens ordförande eller magistraten i den ort, där sökanden är uppförd i röstlängd, och skall i sådant fall ordföranden eller magistraten ofördröjligen överlämna ansökningen till den som har att utfärda utdraget. I ansökan bör uppgivas den sökandes fullständiga namn, födelseår och hemvist inom nämnda ort.

Där så begäres, skall utdrag med posten översändas till sökanden. Möter, då ansökan inkommit med posten, hinder för utfärdande av begärt utdrag, skall meddelande härom med angivande av hindrets art ofördröjligen översändas till sökanden.

3. Över gjorda ansökningar om röstlängdsutdrag samt utfärdade utdrag skall utdragsutfärdaren föra förteckning enligt av Konungen fastställt formulär. Överlämnas utdrag till sökanden personligen, skall denne i förteckningen genom sin namnteckning erkänna, att han mottagit densamma. I annat fall skall utfärdaren i förteckningen anmärka till vem utdraget överlämnats eller under vilken adress det avsänts till sökanden.

Förteckning, som här avses, skall av utdragsutfärdaren omedelbart efter valet insändas till Konungens befallningshavande.

73 §.

Vid röstning skola användas sådana valkuvert, som avses i 60 §, samt särskilda ytterkuvert. Om beskaffenheten av kuvert och tillhandahållande därav stadgas i 96 §.

73 §.

Vid röstning skola användas sådana valkuvert, som avses i 60 §, samt särskilda ytterkuvert, å vilka röstkortets uppgifter skola kunna ifyllas. Om beskaffenheten av ku-

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Väljaren skall personligen inställa sig hos röstmottagaren *samt avlämna det med röstlängdsutdrag försedda ytterkuvertet*, sedan han å detsamma inför röstmottagaren tecknat sitt namn. Sker röstningen före valdagen, skall väljaren å kuvertet teckna uppgift rörande den omständighet, som för honom enligt 70 § 2 eller 3 mom. kan medföra rätt till sådan röstning.

Finnes *röstlängdsutdraget* vara i behörig ordning och föreligger ej anledning antaga, att väljaren är annan än den *utdraget* avser, samt synes, där röstningen sker före valdagen, den å kuvertet tecknade uppgiften sannolik, erhåller väljaren av röstmottagaren ett valkuvert.

Väljaren skall ————— till röstmottagaren.
 Är valkuvertet ————— för avlämnandet.
 I sammanhang ————— fastställt formulär.
 Därefter tillsluter röstmottagaren ytterkuvertet.

74 §.

Äkta make —————
 Äkta make, som vill avgiva valsedel för andra maken jämlikt denna paragraf, *avlämnar till röstmottagaren valsedelsförsändelsen jämte ytterkuvert försett med sådant röstlängdsutdrag, som i 71 § sägs, rörande sistnämnda make.*

Finnes att *röstlängdsutdraget* är i behörig ordning samt att *försändelsens ytterkuvert* är sådant, som avses i 63 §, och tillslutet, mottages försändelsen; i annat fall skall den ej mottagas. Röstmottagaren inlägger i avlämnarens närvaro mottagen försändelse i *det med röstlängdsutdraget försedda* ytterkuvertet samt antecknar därå orten och dagen för avlämnandet.

I sammanhang ————— omförmälda förteckning.
 Därefter tillsluter röstmottagaren ytterkuvertet.

vert och tillhandahållande därav stadgas i 96 §.

Väljaren skall personligen inställa sig hos röstmottagaren. *Han skall därvid förete sitt röstkort samt avlämna ytterkuvertet vederbörligen ifyllt*, sedan han å detsamma inför röstmottagaren tecknat sitt namn. Sker röstningen före valdagen, skall väljaren å *yterkuvertet* teckna uppgift rörande den omständighet, som för honom enligt 70 § 2 eller 3 mom. kan medföra rätt till sådan röstning.

Finnes *yterkuvertet* vara i behörig ordning och föreligger ej anledning antaga, att väljaren är annan än den *röstkortet* avser, samt synes, där röstningen sker före valdagen, den å kuvertet tecknade uppgiften sannolik, erhåller väljaren av röstmottagaren ett valkuvert.

74 §.

Äkta make, som vill avgiva valsedel för andra maken jämlikt denna paragraf, *skall förete röstkort för denna make samt avlämna valsedelsförsändelsen jämte ytterkuvert ifyllt i enlighet med uppgifterna å röstkortet. Härjämte skall han å ytterkuvertet teckna försäkran, att han är äkta make till den, som anordnat försändelsen.*

Finnes att *yterkuvertet* är i behörig ordning samt att *valsedelsförsändelsen* är försedd med *de förklaringar och uppgifter*, som avses i 63 §, och tillsluten, mottages försändelsen; i annat fall skall den ej mottagas. Röstmottagaren inlägger i avlämnarens närvaro mottagen försändelse i ytterkuvertet samt antecknar därå orten och dagen för avlämnandet.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

77 §.

77 §.

- | | |
|--|---|
| <p>1. Å utsatt — — — — — öppna dörrar.</p> <p>2. Hava ytterkuvert — — — — — förda förteckningen.
Inkomna ytterkuvert — — — — — på valet.</p> <p>3. Därefter granskas ytterkuverten och därå tecknade <i>röstlängdsutdrag</i>. Förekommer skälig anledning antaga, att ytterkuvert blivit efter tillslutandet öppnat, eller finnas flera ytterkuvert härröra från samma väljare, lämnas dessa ytterkuvert orubbade, och däri inneslutna valsedlar inverka ej på valet. Lag samma vare, där väljaren icke är i röstlängden för det <i>i röstlängdsutdraget</i> angivna valdistriktet upptagen såsom röstberättigad eller där denne har utövat sin rösträtt vid valförrättningen.</p> <p>Övriga ytterkuvert — — — — — såsom ogillt.</p> <p>4. Valprotokollen uppläsas — — — — — på valet.</p> | <p>3. Därefter granskas ytterkuverten och därå tecknade <i>uppgifter</i>. Förekommer skälig anledning antaga, att ytterkuvert blivit efter tillslutandet öppnat, eller finnas flera ytterkuvert härröra från samma väljare, lämnas dessa ytterkuvert orubbade, och däri inneslutna valsedlar inverka ej på valet. Lag samma vare, där väljaren icke är i röstlängden för det <i>å ytterkuvertet</i> angivna valdistriktet upptagen såsom röstberättigad eller där denne har utövat sin rösträtt vid valförrättningen.</p> |
|--|---|

95 §.

95 §.

- | | |
|---|---|
| <p>Valnämnden eller — — — — — ordentligen verkställas.</p> <p>Kostnaden för dessa anordningar och för kungörande, som åligger valnämndens ordförande eller magistrat, skall gäldas av kommunerna, vilka jämväl hava att tillhandahålla lämpliga vallokaler.</p> | <p>Kostnaden för dessa anordningar och för kungörande, som åligger valnämndens ordförande eller magistrat <i>samt för blanketter till röstkort</i>, skall gäldas av kommunerna, vilka jämväl hava att tillhandahålla lämpliga vallokaler.</p> |
|---|---|

96 §.

96 §.

- | | |
|---|--|
| <p>Kuvert, varom förmäles i 60, 63 och 73 §§, skola vara av ogenomskinligt papper samt, vad varje särskilt slag angår, lika till storlek och beskaffenhet. Kuverten skola vara försedda med ändamålsbeteckning enligt av Konungen fastställda formulär. Kuverten skola tillverkas endast genom statsverkets försorg samt på dess bekostnad tillhandahållas, <i>i 60 och 63 §§ omförmälda kuvert valnämnden eller magistraten ävensom röstmottagare samt ytterkuvert, som avses i 73 §, de personer vilka hava att utfärda röstlängdsutdrag enligt 71 § 2 mom.</i></p> <p>I 63 § omnämnda kuvert skola i god tid före valet finnas tillgäng-</p> | <p>Kuvert, varom förmäles i 60, 63 och 73 §§, skola vara av ogenomskinligt papper samt, vad varje särskilt slag angår, lika till storlek och beskaffenhet. Kuverten skola vara försedda med ändamålsbeteckning enligt av Konungen fastställda formulär. Kuverten skola tillverkas endast genom statsverkets försorg samt på dess bekostnad tillhandahållas <i>valnämnden eller magistraten ävensom röstmottagare.</i></p> <p>I 63 § omnämnda kuvert <i>och i 73 § omnämnda ytterkuvert</i> skola i god tid</p> |
|---|--|

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

liga på landet hos ordförande och ledamöter i valnämnd och i kommunalnämnd samt i stad hos magistraten eller valnämnden ävensom hos de tjänstemän och andra personer, åt vilka magistraten eller valnämnden uppdrager att i sådant hänseende tillhandagå väljarna.

före valet finnas tillgängliga på landet hos ordförande och ledamöter i valnämnd och i kommunalnämnd samt i stad hos magistraten eller valnämnden ävensom hos de tjänstemän och andra personer, åt vilka magistraten eller valnämnden uppdrager att i sådant hänseende tillhandagå väljarna. *Nyss nämnda ytterkuvert skola inom samma tid härjämte finnas tillgängliga å fast postanstalt samt å svensk beskickning eller svenskt konsulat.*

Det åligger — — — — — 73 §§ sägs.
Blanketter till — — — — — eller magistraten.

Denna lag träder i kraft den

Här nedan angives förslag till ändring av framsidan till sådant ytterkuvert, som finnes beskrivet i kungörelsen den 21 februari 1958 (nr 68) om formulär till visst valkuvert för val till riksdagens andra kammare. Å kuvertets baksida torde ändringar icke bli erforderliga.

Kuvert B.

YTTERKUVERT

för röstning å postanstalt, beskickning eller konsulat vid val till riksdagens andra kammare den 19

(väljarens fullständiga för- och tillnamn)

(yrke eller titel)

Valkrets:

Valdistrikt:

Uppslag i röstlängden:

Sammanräkningsmyndighet: överståthållarämbetet
länsstyrelsen i

(Det tillämpliga understrykes.)

(adressort)

Härmed förklarar jag, att jag är äkta make till ovan angivne väljare.

(Den som avlämnar vasedelsförsändelse för äkta make tecknar här sitt namn.)

Detta kuvert skall avlämnas till röstmottagaren.
Väljaren skall ej inlägga något i kuvertet.

**Vissa synpunkter på frågan om obligatoriska röstkort vid 1960 års
andrakammarval jämte utkast till administrativa författningar
vid 1960 års andrakammarval**

av kammarrättsrådet Sten von Otter.

Systemet med röstkort har utvecklats helt vid sidan av vallagstiftningen. Några föreskrifter rörande skyldighet för kommun eller valmyndighet att utsända röstkort finnes sålunda inte vare sig i vallagarna eller annorstädes. Däremot utfärdas numera varje år, då allmänna val skall äga rum, särskilda bestämmelser av innebörd att länsbyrå för folkbokföringen, som medelst det tryckande registret gör adresstryck på röstkort, skall tillhandahålla kommunerna dessa kort utan expeditionslösen. Lösenfrihet föreligger »endast i fråga om sådan kommun eller del av kommun, för vilken länsstyrelsen — med hänsyn till rådande valdistriktsindelning, befolkningens rörlighet eller eljest föreliggande särskilda förhållanden — finner registerkortens tillhandahållande åt de röstberättigade vara ägnat antingen att avsevärt underlätta för röstberättigad att avgöra, i vilken vallokal han må utöva sin rösträtt, eller att medföra ett väsentligt snabbare avlämnande av valsedlarna vid valförrättningen». Kungörelse av nyss nämnt innehåll har, såvitt avser 1960 års andrakammarval utfärdats den 22 januari 1960 (SFS nr 9). Enligt denna åligger det kommun, som vill tillgodonjuta den stadgade befrielsen från expeditionslösen, att till länsstyrelsen insända rekvisition å röstkort före den 29 februari och att senast den 30 april tillhandahålla länsstyrelsen erforderligt antal blanketter till röstkorten. Statistiska centralbyrån, som är riksbyrå för folkbokföringen, skall utfärda bestämmelser angående format och utförande av blanketterna. Vad sist sagts gäller dock inte beträffande röstkort, som upprättas av städerna Stockholm, Göteborg och Malmö; i dessa städer föres de tryckande registren hos vederbörligt kommunala uppbördsverk. Centralbyråns bestämmelser — sådana har ännu inte utfärdats beträffande årets röstkort — innehåller i regel anvisningar rörande de tider som skall iakttagas beträffande adresstrykningsarbetets utförande, röstkortets storlek, den yta på kortet som är tillgänglig för boktryck respektive adresstryck samt vad adresstrycket bör innehålla.

Av det nyss sagda framgår, att kommunerna före viss dag skall ha tillhandahållit länsbyråerna blanketter till röstkort. Sedan blanketterna försetts med adresstryck, innefattande uppgift om den röstberättigades fullständiga namn, titel eller yrke samt bostadsadress och adresspostanstalt ävensom i vissa fall kyrkobokföringsort, översändes korten till vederbörliga kommuner. Inom dessa sker en avstämning mot röstlängden. Vidare kompletteras korten med uppgift om uppslag och radnummer i röstlängden samt om vallokal. I förekommande fall fullständigas också korten med uppgift om valdistrikt och om valnämndsordförandens postadress. Röstkorten distribueras i allmänhet till de röstberättigade cirka tre veckor före valet. Kommunerna får själva stå för blankettkostnaderna. Röstkorten befordras som tjänsteförsändelse.

Särskilt må i detta sammanhang framhållas, att de röstkort som utsändes i Stockholm brukar innehålla uppgift om att korten inte kan användas som röstlängdsutdrag.

Framställning av röstkort enligt den f. n. gällande ordningen kräver noggranna förberedelser. De kommuner, som vill ha röstkort och tillgodonjuta befrielse från expeditionslösen för adresstryckningen, skall redan i februari ansöka därom hos länsstyrelsen. Blankettformulär skall utarbetas och tryckning av blanketterna (boktrycket) beställas hos tryckerierna. De färdigtryckta blanketterna skall före utgången av april översändas till länsstyrelserna. Inom länsstyrelserna (länsbyråerna) måste med hänsyn till bl. a. att adressmaskinanläggningarna är hårt utnyttjade under våren och försommaren en noggrann planläggning ske beträffande adresstryckningsarbetet.

Enligt inhämtade upplysningar har tryckning av blanketter till röstkort i allmänhet ännu inte påbörjats. Länsbyråerna torde som regel ha planerat att förlägga adresstryckningsarbetet till maj månad, eventuellt med någon förskjutning in i juni månad.

Om valutredningens förslag, innebärande att röstkorten skall bli obligatoriska i hela landet redan vid höstens val, förelägges årets riksdag, kan någon tryckning av blanketter till röstkort inte påbörjas förrän riksdagens beslut föreligger. Under förutsättning att riksdagsbeslut föreligger senast före utgången av april månad kan blankettryckerierna påbörja tryckningen omkring månadsskiftet april/maj. Tryckerierna kan sedan leverera blanketterna efter hand som de blir färdiga så att länsbyråerna får möjlighet att påbörja adresstryckningsarbetet under maj månad. Slutleverans bör kunna ske före utgången av maj månad. Länsbyråerna bör kunna översända de adresstryckta blanketterna för den 30 juni, d. v. s. samma dag som gäller för översändande av röstlängd från lokal skattemyndighet till valnämnd.

Valnämnderna skall enligt förslaget sända ut röstkorten senast å tjugufemte dagen före valdagen d. v. s. senast den 24 augusti. De har sålunda till förfogande cirka femtio dagar för kontroll av röstkorten mot röstlängden och för komplettering av röstkorten med anteckning om uppslag i röstlängden m. m.

Utredningens förslag medför sålunda, under förutsättning att det förelägges riksdagen, att en omläggning måste ske beträffande tryckningsplanerna hos blankettryckerier och länsbyråer. Även om en sådan omläggning, framför allt för länsbyråernas vidkommande, innebär vissa olägenheter synes de inte vara av sådan betydelse att inte svårigheterna kan bemästras. Godtager riksdagen förslaget blir olägenheterna mera påtagliga, enär tryckningsarbetet får större omfattning; antalet röstberättigade för vilka röstkort skall tryckas blir ju avsevärt större än man räknat med vid uppgörandet av planerna för tryckningsarbetena (tidigare har röstkort tryckts för cirka 42 procent av de röstberättigade på landsbygden, godtages förslaget skall röstkort tryckas för samtliga). Enligt vad som upplysts är det dock möjligt för länsbyråerna att utföra det på dem ankommande adresstryckningsarbetet under förutsättning att detta kan påbörjas senast vid månadsskiftet maj/juni. Blankettryckerierna bör vid sådant förhållande ha möjlighet att börja sitt arbete omkring månadsskiftet april/maj.

Enligt KK 1960: 9 skall kommunerna före den 20 februari göra framställning om adresstryckning av röstkort. Denna föreskrift måste uppenbarligen gälla tills vidare — om nämligen utredningens förslag inte genomföres, skall röstkortssystemet fungera som hittills. Enligt samma kungörelse skall emellertid blanketterna tillhandahållas länsstyrelserna före den 30 april. Enär, även om utredningens förslag inte genomföres, blanketterna till röstkort kan tryckas tidigast under maj månad, måste tidsangivelsen, senast den 30 april, förskjutas minst en månad framåt, förslagsvis till den 31 maj 1960.

Det torde vara nödvändigt, att Kungl. Maj:t meddelar föreskrift härom. *Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 2 § kungörelsen den 22 januari 1960 (nr 9) om befrielse från expeditionslösen för vissa s. k. röstkort bifogas (Bilaga D).*

Av utredningens förslag till ny 55 a § vallagen framgår, att närmare föreskrifter rörande röstkortens upprättande skall meddelas av Konungen. Med hänsyn till att föreskrifterna i fråga inte kan utfärdas förrän ett eventuellt riksdagsbeslut föreligger, torde de böra erhålla provisorisk karaktär och avse endast höstens val.

Av den tidigare lämnade redogörelsen framgår, att kommunerna själva bestämt innehållet i de hittills använda röstkortet. Inom utredningen har ansetts, att röstkortet — som enligt förslaget skall bli obligatoriska — bör utfärdas enligt enhetligt formulär. Ett avsteg från denna princip synes dock böra göras såvitt avser röstkortet för Stockholm, enär röstkortsframställningen i denna stad hittills skett efter en metod som i vissa hänseenden skiljer sig från den i riket i övrigt tillämpade. Det synes lämpligt att Konungen fastställer formulär till röstkort samt föreskriver, att det formuläret skall användas i samtliga kommuner undantagandes Stockholm. På valnämnden i Stockholm bör ankomma att fastställa formulär till röstkort för staden; detta formulär bör, såvitt avser innehållet, i huvudsak överensstämma med riksformuläret.

Blanketten till röstkort (riksformuläret) bör vara av standardformat A 6. På röstkortets framsida bör finnas texten RÖSTKORT. Vidare skall på denna sida reserveras utrymme, ca 6 × 10 cm, för den röstberättigades namn, titel eller yrke samt postadress (anbringat med adresstryck genom länsbyrås försorg respektive, i förekommande fall, utskrivet genom valnämndens eller magistratens försorg). Röstkortets framsida bör i övrigt upptaga följande text:

Uppslag (sida i röstlängden);
 Ni är vid valet till riksdagens andra kammare den 18 september 1960
 röstberättigad i (stad, kommun);
 Valförrättningen pågår mellan kl. och;
 Vallokal: (vallokalens benämning m. m.);
 Valkrets: (valkretsens nr);
 Valdistrikt: (distriktets benämning m. m.);
 Sammanräkningsmyndighet: länsstyrelsen i (länsstyrelsens
 adressort);
 Tjänste Valnämnden (adresspostanstalt);

Anm. Om kommun icke önskar på röstkortet ange vallokal och tid för valförrättningen må i stället för den ovan angivna texten utsättas: Valförrättningen pågår under tid och i lokal som meddelas genom tidningarna.

På kortets baksida bör tryckas anvisningar för den röstberättigade.

Genom föreskrifter av Konungen synes i övrigt böra regleras den senaste tidpunkt då blanketterna till röstkort skall avlämnas till länsbyråerna respektive då länsbyråerna skall lämna de med adresstryck försedda blanketterna till valnämnderna. Av föreskrifterna bör vidare framgå, att expeditionslösen inte skall utgå för adresstryckningen. Enligt röstlängdskungörelsen (SFS 1947:186) skall de av lokal skattemyndighet upprättade röstlängderna, om de med posten översändes till valnämnderna, skickas i rekommenderad eller assurerad försändelse. Någon motsvarande föreskrift

synes inte behöva finnas beträffande röstkorten. Om utredningens förslag genomföres blir också följderna, att den tidigare berörda KK 1960: 9, även om den i det föregående föreslagna ändringen i 2 § vidtages, icke kan länkas till efterrättelse. Kungörelsen bör därför upphävas.

Bifogas: *förslag till kungörelse om upprättande av röstkort vid val till riksdagens andra kammare hösten 1960* med därtill fogat utkast till röstkortsblankett (*Bilaga E*).

Förslag

till

**kungörelse om ändrad lydelse av 2 § kungörelsen den 22 januari 1960
(nr 9) om befrielse från expeditionslösen för vissa s. k. röstkort**

Härigenom förordnas som följer.

2 §.

(Gällande lydelse)

Det åligger kommun, som vill tillgodonjuta den i 1 § stadgade befrielsen från expeditionslösen, att till länsstyrelsen insända rekvisition å avtryckskorten före den 29 februari 1960 och att senast den 30 april 1960 tillhandahålla länsstyrelsen erforderligt antal blanketter till korten.

(Föreslagen lydelse)

Det åligger kommun, som vill tillgodonjuta den i 1 § stadgade befrielsen från expeditionslösen, att till länsstyrelsen insända rekvisition å avtryckskorten före den 29 februari 1960 och att senast den 31 maj 1960 tillhandahålla länsstyrelsen erforderligt antal blanketter till korten.

Denna kungörelse träder i kraft dagen efter den, då kungörelsen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Förslag

till

kungörelse om upprättande av röstkort vid val till riksdagens andra kammare hösten 1960

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

Röstkort vid val till riksdagens andra kammare hösten 1960 skola för annan ort än Stockholm upprättas å blankett enligt härvid fogat formulär (*bilaga*). För Stockholm skola röstkort upprättas på blankett enligt formulär som fastställs av valnämnden i staden; sådant röstkort skall innehålla motsvarande uppgifter som det för riket i övrigt gällande röstkortet med undantag dock för uppgift om uppslag i röstlängden.

2 §.

Kommunerna skola före den 1 juni 1960 tillhandahålla länsstyrelserna blanketter till röstkort.

Länsstyrelsen skall utan kostnad för kommunen, medelst det hos länsstyrelsen befintliga tryckande registret, på blanketterna till röstkort låta trycka, beträffande envar i stommen till röstlängd uppförd person, dennes namn, titel eller yrke och postadress samt, om så lämpligen bör ske, kyrkobokföringsort.

Senast den 30 juni skola de med adresstryck försedda blanketterna till röstkort vara avsända eller avlämnade på landet till valnämndens ordförande och i stad till magistraten eller valnämnden.

3 §.

Vad i 2 § stadgas angående länsstyrelse skall såvitt angår Stockholm, Göteborg och Malmö i stället gälla den lokala skattemyndigheten i nämnda städer.

Denna kungörelse träder i kraft dagen efter den, då kungörelsen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Genom denna kungörelse upphävs kungörelsen den 22 januari 1960 (nr 9) om befrielse från expeditionslösen för vissa s. k. röstkort.

